СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

50 (1234), 14—20 грудня 2023

Відзначили просвітян

Урочистості з нагоди ювілею Матері "Просвіти" розпочалися 8 грудня із засідання Головної ради Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Т. Шевченка. Хвилиною мовчання вшанували полеглих за Україну...

У своєму вступному слові голова ВУТ "Просвіта" **Павло Мовчан** нагадав про славний шлях громадської організації, її вагому роль у відновленні Незалежності України, відродженні української мови і утвердження її як державної.

– Хотів би нагадати, як на урочистостях у Львові з нагоди 150-річчя нашого товариства, коли Президент Петро Порошенко пообіцяв ухвалити Закон про мови аж на наступній сесії, ми сказали йому: "Приймайте негайно!" Весь зал це підтримав. Так у 2019 році за участі просвітян і з'явився Закон "Про забезпечення функціонування української мови як державної".

Водночас промовець звернув увагу на те, як замість підтримки влада нівелює роль національних творчих спілок, а з культурного, інформаційного простору вимивається українська складова. Та й де він, той наш простір, якщо на всю країну – аж одне всеукраїнське культурологічне друковане видання – тижневик "Слово Просвіти"! Газета дивом виходить за підтримки небайдужих українців, подяка вам!

Позиція влади, що не помічає потреб культури, освіти і науки, обурює нас і непокоїть. Ми провели немало заходів, ухвалили чимало звернень, щоб нас почули. На жаль, поки цього не сталося. Але по-їхньому, тобто так, як хоче влада, – не буде!

У своєму виступі очільник "Просвіти" оголосив рішення про відзначення преміями імені Бориса Грінченка відомих науковців і громадських діячів: Василя Яременка, Ірини Фаріон, Олекси Синиченка, Миколи Тимошика, Павла Гриценка. За попередній період ця нагорода буде вручена Володимиру Семистязі. Вітаємо достойних!

Звертаючись до присутніх, перший заступник голови "Просвіти" **Георгій Філіпчук** відзначив, що в ці важкі часи "Просвіта" зберігає своє слово і дух, вона слугувала і служитиме Україні.

Запрошений до участі в раді голова НСПУ **Михайло Сидоржевський** поділився занепокоєнням щодо запропонованого урядом законопроєкту про мови національних меншин.

Як стало відомо, в той же день, 8 грудня, Верховна Рада прийняла в цілому як альтернативний до урядового законопроєкт № 10288-1 про мови національних меншин.

Він передбачає повністю викреслити з Прикінцевих положень Закону про нацменшини чинну норму про те, що на період воєнного стану та протягом п'яти років з дня його скасування або припинення – до державної (офіційної) мови держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, не застосовуються положення частин другої, третьої, одинадцятої статті 10 цього Закону.

Натомість запроваджуються постійні обмеження на використання російської мови без будь-яких часових рамок, які передбачає чинний закон про нацменшини і законопроєкт Кабміну.

Народний депутат України багатьох скликань **Іван Заєць** наголосив, що наразі проходимо найкритичнішу точку російсько-української війни. За його словами, багатьох турбує втручання влади у військові справи. "Більше успіхів було, коли не втручалися", – зауважив пан Заєць. Він також сказав, що треба створювати Уряд національної єдності, переводити економіку країни на воєнні рейки і проводити суспільну мобілізацію в усіх сферах. На думку просвітянина, вступ України до НАТО має стати найголовнішим пріоритетом держави.

Очільник просвітян Тернопільщини **Петро Шимків**, який донедавна перебував у лавах ЗСУ, воював на Харківському і Донецькому напрямках, у своєму виступі зазначив, що за мову у війську ніхто нікого не репресує, взагалі немає цієї проблеми. А загалом, на його думку, в усіх сферах нашого життя російська мова не повинна мати ніяких преференцій. Пан Шимків також додав, що останнім часом просвітяни краю помітно активізувалися, зокрема якраз цими днями, на свято Миколая, вдалося привітати діток воїнів.

На Головній раді також виступили Микола Васьків, Сергій Присухін, Леонід Мужук, Євген Лупаков, Євген Букет та інші.

Також Павло Мовчан вручив найвищу просвітянську відзнаку – медаль "Будівничий України" Євгену Букету, Юрію Гандзюку, Сергію Присухіну, Петру Шимківу...

***

Продовження ювілейних заходів відбулося в найбільшій і вщерть заповненій того дня залі Національного музею літератури України.

З вітальним словом виступив голова "Просвіти" і вручив нагороди. Зокрема медаллю "Будівничий України" відзначені голова Січеславської "Просвіти" Сергій Тютюнник, меценат Михайло Кучірка, членкиня редколегії "Слова Просвіти" Галина Дацюк та інші.

Привітанням від Міністерства культури та інформаційної політики стало нагородження грамотами цього відомства просвітян.

Із запальною, яскравою промовою на заході виступив **Георгій Філіпчук**, а представниця посольства В'єтнаму в Україні звернулася з привітанням від пана Посла.

Привітали просвітян і артисти: Камерний хор "Київ", народний колектив пісні і танцю "Дарничанка".

***

Урочисті ювілейні заходи відбулися в багатьох осередках "Просвіти".

Напередодні відзначення 155-річчя товариства, у Долинській центральній бібліотеці відбувся мистецько-патріотичний захід, який розпочався літературним прологом на вірші поета, багаторічного голови РО "Просвіта", світлої пам'яті Василя Олійника у виконанні учасників театру-студії "Талант" КЗ "Центр позашкільної освіти" (керівниця Світлана Петрів). Просвітяни вшанували пам'ять полеглих співвітчизників у російсько-українській війні хвилиною мовчання та спільною молитвою, яку здійснили священники о. Зореслав Котович та о. Роман Винник. Духовні отці благословили присутніх на плідну працю.

Продовження на стор. 2

ПАВЛО МОВЧАН

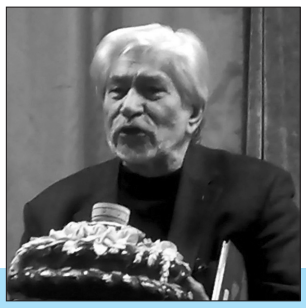

3

МИКОЛА КУЛЬЧИНСЬКИЙ

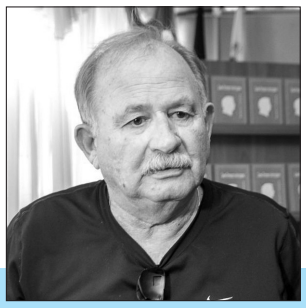

4

ТАРАС ГОЛОВКО

6–7

ПЕРЕДПЛАТА—2024

*Тижневик "Слово Просвіти" (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях "Укрпошти" за допомогою "Каталогу видань України" на 2024 рік (**стор. 24**).*

Вартість зросла вдвічі через незалежні від редакції причини і є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

6 міс. — 360 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Відзначили просвітян

Закінчення.
Поч. на стор. 1

З ювілейною датою просвітян вітали: голова РО “Просвіта” Зеновій Мандрик, заступник голови обласної організації “Просвіта” Михайло Січка, секретар Долинської міської ради Віктор Гошилик. З нагоди відзначення ювілею почесному голові “Просвіти” Степану Янковському вручено Подяку голови Калуської районної ради Михайла Лавріва.

“Просвіта” – найдавніше українське громадсько-культурне товариство, було засноване 8 грудня 1868 р. у Львові. У 1939 р. більшовики заборонили його. Лише через 50 років (1989) воно відновило своє існування у формі Товариства української мови імені Т. Шевченка, а у жовтні 1991 р. Товариство було реорганізоване у ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

На витоках товариства та сучасній “Просвіті” зосередив увагу у своєму виступі Степан Янковський, почесний голова районної організації. Про “Просвіту” на теренах Долинщини розповів Іван Матіїв, старший науковий співробітник Долинського музею “Бойківщина” Тетяни і Омеляна Антоновичів. Діяльність просвітянського осередку у с. Гошів висвітлила просвітянка Ольга Мельникович.

З початком війни при РО “Просвіта” ефективно розпочала роботу Волонтерська Сотня “Просвіти”. Про її допомогу ЗСУ, зокрема, виготовлення маскувальних сіток, розповів Ігор Лисейко, заступник голови РО, сотник Волонтерської Сотні. За особливу плідну діяльність він подякував “Шаленним бджілкам” с. Княжолуки, с. Надієва та Долинського міжшкільного навчально-виробничого комбінату і подарував їм прапори Сотні.

З вітальним словом з нагоди ювілею виступила дочка відомого краєзнавця Романа Скворія Галина Якимів-Скворій, а також керівник ГВО “Громадянський корпус” в Луганській області Олена Стеценко.

Мистецько-патріотичний захід був помережений виступами просвітянського дуету с. Гошів у складі Світлани Косило та Ганни Хомин під орудою Михайла Мельниковича та викладача Долинської школи естетичного виховання ім. Мирослава Антоновича Віктора Холозінського. Ведучі – багаторічні просвітяни Уляна Дмитрів та Віталій Олійник. Автор сценарію – Людмила Фреїв.

Присутні переглянули книжково-ілюстративну виставку “Просвіта: роки, події, люди”, організовану сектором краєзнавства бібліотеки та відеоматеріали просвітянина Володимира Семківа про історичні події з часу відновлення діяльності “Просвіти”. Від РО “Просвіта” гостям подарували книги “Зірниця національного відродження”.

Цього дня просвітяни віддали шану і поклали квіти до пам’ятника Тарасові Шевченку.

Власн. інф.
та з відкритих джерел

Георгій ФІЛІПЧУК: “Завжди була Воїном”

155 років “Просвіті”! Переповнена киянами й гостями, громадськими діячами святкова зала Національного музею літератури України. Громадська організація українців, українська суспільна, національно-культурна течія, праобраз української ідеї. Ці та інші назви ототожнюються з цією найдавнішою інституцією, сотвореною народовецьким рухом як противага антиукраїнським, колонізаторським, москвофільським, денаціоналізаторським ідеологемам і практикам.

Однак найголовніше, що вона стала тією першою структурованою загальнонаціональною одиницею, що всю свою діяльність вибудовувала на ідеалах та заповітах Тараса Шевченка. Хоча бездержавний, розділений та упокорений імперіями Народ про Шевченка тоді ще мало чув, а тим паче читав у 1860-ті, хіба що за винятком окремих груп інтелігенції на кшталт “Руської трійці”.

Проте впродовж кількох років Кобзар стрімко проникав в усі сфери життєдіяльності, а його Слово перетворювалося на могутні духовні скріпи єдності українства – для освічених і не дуже, для старого і малого, заможного і знедоленого.

Він сприймався вже не на рівні поодиноких промов, і вже не так знаково писали про нього тодішні львівські часописи одразу ж після смерті, що “помер найбільший віщун, маляр і півець-соловей...”. Він набував досі небаченої енергетичної сили, яка вивершувала з нього Пророка і Борця за народну волю, за віками омріювану вільну й соборну Україну. Оце Шевченкове закличне Слово: “Любітеся, брати мої, Украйну любіте, і за неї, безталанну, Господа моліте” ставало знаменом й дороговказом для українства від Сяну до Дону.

Бог, єдиний Народ і вільна Україна – трив’язь, що навічно утверджувалася в національній свідомості та чині кожного сущого Українця.

Очевидно, що саме на цих підвалинах народжувалася ця безсмертна українська коштовність – “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Іван Франко писав, що “заснування Товариства “Просвіти” становило дуже важний і рішучий крок у духовому розвою нашої (української) суспільности”, прагнучи, щоби вона була якомога доступнішою для таких гімназистів як він, молоді та всіх простих людей, а не тільки для заможної інтелігенції. Трохи пізніше він щиро зізнається: “Я рад був служити “Просвіті”, радувався тим, що належу до цього товариства, мов найбільшим скарбом...”.

Справді, всі ці понад півтора століття вона була завжди глибоко народною, національною, культуровідповідною, з народом і для народу.

Але навряд чи такими чеснотами вона могла би бути наділеною поза Шевченковими заповітними ідеалами, які “Просвіта” одержимо й жертовно стверджувала та несла для всіх українських людей і земель. Ними жили трударі, поети і злидарі, у пору безпросвітності і надій, бездержавності і вольності. Оця природня сув’язь народного устремління до світла, свободи, справедливості з Шевченковим пророчим Словом і Вірою перегукувалася скрізь, упродовж усіх часів.

Згадується лист В. Симоненка до Івана Світличного, який 60 років тому (1963) напише так: “Недавно був у Моринцях і Кирилівці. Обшарпані Моринці спішно припудрюють до 150-річчя Тараса. Оформляють державним коштом центр села. Не вирішено тільки, кому ставити біля клубу монумент – незабутньому потьомкіну чи Шевченкові. А люди кажуть таке: “Що воно за людина отой Тарас?! Навіть мертвий добро нам робить”.

Ось так. На всіх українських землях панувала думка і віра, що все добре і значиме для людей, то дар і творіння великого Тараса – Будителя народної душі. І навіть національний Славень “Ще не вмерла...” сприймали лише як його твір.

Так і “Просвіта”, ніколи, ні за яких обставин і негараздів не розлучалася з Шевченком. Він слугував її безустану, живлячи національне просвітництво невгасимою силою навіть тоді, коли чужинство намагалося її остаточно витолочити - коли її нищив російський царизм; і тоді, коли 1938 року польські урядовці не допустили святкування у Львові сімдесятиріччя “Просвіти”, ув’язнюючи просвітян; і тоді, коли “Просвіту” восени 1939 року вбивала московсько-більшовицька сатрапія (як і гітлерівці); і в радянсько-брєжнєвські часи...

Не вдалося. “Просвіта” вистояла, а через півстоліття, 1988 року відновилася вже в образі Товариства рідної мови ім. Тараса Шевченка, бо, правда, владці й тоді продовжували боятися ймення “Просвіти”...

Хоча вона ніколи не була нібито політичною чи мілітарною організацією, однак вона виховала незліченну кількість українських Воїнів-захисників України, поповнюючи лави УГА, Українських Січових Стрільців, Української Повстанської Армії. Не випадково, що саме з середовища “Просвіти” вийшли засновники перших українських партій, а понад сотня депутатів Центральної Ради та половина українських урядовців часів національно-визвольної революції – члени “Просвіти”. Не випадково, що ідеї “Просвіти” ще на початку XX століття дійшли аж до Далекого Сходу московської імперії.

Вона завжди була Воїном. І тоді, коли боролася за Рідне Слово, організовувала народні театри, відкривала друкарні, книгарні, бібліотеки, хати-читальні та інші осередки української культури, видавала й розповсюджувала “Кобзар”, і тоді , коли перетворювалася просвітницькі структури в своєрідні центри національної пам’яті, виховуючи національно свідомих українців, і нині, коли обстоює українську Ідентичність, Державність України у борні з клятим московитом.

А сьогодні (9 грудня) громадськість відзначає 160-річчя видатного національного Просвітника і Навчителя Нації, голови Київської “Просвіти” Бориса Грінченка – автора не лише унікального словника української мови, який вийшов чотиритомним виданням (1907–1909), але й найгострішого звинувачувального твору проти московського шовінізму – „На безпросвітньому шляху: про українську школу”, в якому виписано нагадування і для сучасних українців, що народ без рідної (української) мови, без власної розвинутої прогресивної думки, без власної творчости є в загальнолюдській сім’ї хворим членом.

Бо зіпсута й скалічена мова є водночас і скаліченою думкою. А Українці мусять нині мати світлу й неупокорену Думку, щоби виконати свій найсокровенніший Заповіт – “Геть москву!”.

Оксана ГУСЕЙНОВА: “Просвіщаймо!”

Сьогодні мала честь брати участь в урочистій Головній раді ВУТ “Просвіта” з нагоди 155-річного ювілею від заснування в 1868 році цієї громадської організації.

Здавалося б, що за всі ці роки існування “Просвіти”, вже вирішилися питання грамотності, освіченості та розвитку суспільства, рідна Ненька має свою Державність і Незалежність, і що Товариство спокійно може відійти в історію. Але ні.

Гіркі слова сьогодні звучали на урочистому засіданні від професорів, істориків, народних депутатів, просвітянської когорти діячів: і про стан, у якому освітньо і просвітньо опинилася наша країна, і про байдужість владного апарату, і про відверте нерозуміння профільними посадовими особами важливих переломних моментів розвитку суспільства в теперішніх обставинах, і про ліквідацію україноцентричних інституцій, у той час, коли вони вкрай потрібні в більшому обсязі, щоб заявляти вголос про Україну – як всередині країни, так і за її кордонами. І про невизначеність з національною ідеєю, векторами самоідентифікації суспільства і перспективами свідомого громадянського розвитку країни.

Останні декілька років я предметно цікавлюся історією, культурою, шляхом, пройденим суспільством та його провідними діячами, але щоразу відкриваю сфальшовані або відверто неправдиво подані історичні події, навіть достатньо недалекого часу, навіть в проаналізованих і безліч разів проговорених темах. Тому тематика просвітницької діяльності залишається актуальною та надважливою зараз, вона не може бути відкинута на “не на часі”, відкладена, або заповнена сумнівними змістами.

Газета “Слово Просвіти” випускається ентузіастами та сподвижниками, власною впертістю та вірністю справі. Це зараз чи не єдиний тижневик у країні, де розміщуються публікації історико-патріотичного, культурологічного та мистецького змісту, матеріали глибокого просвітницького духу та естетичної наповненості. Газета – джерело непересічних текстів, цікавих авторів та важливих суспільних тем.

Вражень від сьогоднішніх зустрічей багато, позитивних і роздумливих. І написати хочеться все точно, розлого, аргументовано, але не святково, не веселково, хоча й без критиканства.

Тисячі й тисячі просвітян, які за ці півтора століття віддали для України свої знання, сили та навіть своє життя, зберігши вірність історії, культурі та традиціям свого народу, – не можуть бути забуті та не почуті нами й майбутніми поколіннями. Їхній досвід та їхні набутки обов’язково мають бути використані на сталий розвиток України.

Як влучно сказав сьогодні доктор філософії Сергій Присухін: “Ваші знання, ваша гідність, ваша свідомість – це зброя. Не мовчіть, піднімайте питання, діліться знаннями та думками, говоріть, просвіщайте та пропонуйте. Україноцентричні, українознавці різних профілів, україноорієнтовані громадяни, не мовчіть, не дозволяйте байдужості, пристосуванству, нефаховості та невігластву заповнювати простір”.

Вітаю ВУТ “Просвіта” з черговим ювілеєм, які за останні 30 років завжди відбувалися за участі або за уваги державних інституцій і президентів, окрім нинішнього часу, на жаль. Бажаю сил та натхнення, які потрібні нам усім сьогодні і завжди.

Галина ДАЦЮК: “Будувати – почесно і відповідально”

Щиро зізнаюся, що надаю великого значення медалі “Будівничий України”, бо й не мріяла про таку високу нагороду ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Бо бути будівничою України – це не лише про відзнаку журналістської і громадської праці. Тут найперше про обов’язок працювати, не покладаючи рук і серця, на користь громади і держави. Будувати і розбудовувати, цеглинка до цеглинки.

Я бачила, як мої тато і мама будували власний дім – від основи до пофарбованих віконних рам. І зрозуміла, що спільна толока звісно велика сила, але при цьому ти особисто маєш щодня трудитися за цілу толоку, коли хочеш передати свій дім у спадок дітям і онукам. Я й сама років п’ятнадцять тому організовувала будівництво родинного будиночка мрії – на дачі під Києвом. Від фундаменту до вишневого даху спланувала і обрахувала будматеріали, довжину, висоту і на завершення навіть металевого півника прикрутила на горішньому віконечку, щоб будив світанки у Старих Безрадичах. Любили цей затишний будиночок, обшитий деревом, наповнений книжками, рушниками і тканими ряднами. Але п’ять років тому подякували йому і відпустили іншим людям. Та то про своє, приватне.

А тут – про Україну! Тож, почувши своє ім’я серед нагороджених, відчула себе ученицею, яку несподівано викликали до дошки, а ти не підготовлена, аж щоки запалали, – було подібне кілька разів у школі, це той випадок. У короткому подячному слові пригадала настанови духовної патронки, будівничої і просвітянки Софії Русової – це у мене завжди напоготові.

“У народа, що живе вільно, є дві святині: власна школа і власне військо. Школа дає зброю проти злиднів, проти приниженого стану серед других народів; військо – то певна оборона незалежності й волі народу”, – писала Софія у “Пам’яті лицарів” (“Спогади”, 1930).

На мою думку, Україна має ще одну святиню – “Просвіту”, яка вже понад півтора століття неусипно розбудовує державу. Саме “Просвіта” тче і утримує основу нації – українську мову, докладаючи до цієї основи живої матерії та божественної енергії. В усі часи “Просвіта” непохитно стверджувала: є мова – є нація. Без української мови в усіх сферах діяльності – держави не збудувати. Це буде розмитий хиткий організм, відкритий вітрам загарбництва чужинцями. Тож від того, наскільки міцно ми триматимемо і плекатимемо українську мову, залежить життя держави. Мовна стійкість – це зброя, щоб сьогодні вистояти. Тому хочу, щоб українська мова звучала з кожного хаймарса, байрактара, дрона, зенітки, самохідної установки, бліндажа, траншеї, з вуст рядового воїна і командира. Бо українська викликає лють і знесилює ворога, вона для нього смертельна цикута. А що для ворога смертельне – для нас життя!

Про це з числа в число йдеться в тижневику “Слово Просвіти”, в якому маю за честь і радість працювати. Тому, дякуючи сьогодні за нагороду як аванс, бажаю мудрій україноцентричній Матері “Просвіті” многії благії літа. Бажаю твердості духа на багато літ рідному “Слову Просвіти”, життя якого, як і життя нашої мови, залежить від кожного з нас – передплатити і читати. Бо це джерело правдивої історії і наснаги, чесна газета серед одиниць мовно стійких. Вона лицарськи тримається, хоча, якщо чесно, виживає, в умовах Великої війни, проте не припиняє будівничої справи. Стає “зброєю проти злиднів і приниження серед других народів” і “обороною волі народу”.

...Світлину з нагородою я зробила на першому поверсі Національного музею літератури України, де вже десятий рік кілька невтомних жінок снують захисні маскувальні сітки на фронт. Поруч з прапором України, на якому підписи наших захисників з фронту. Ці жінки, як і воїни, що поставили підписи на прапорі, як воїни, що прийшли на 155-ліття “Просвіти”, як артисти, письменники, громадські діячі, музиканти, науковці – теж будівничі України. І бути серед вас щастя. Будувати – це творити щодня, щогодини, не заспокоюючись, що почнемо вже після перемоги. Ніхто крім нас Перемоги не здобуде і волі не принесе. Тому будьмо з “Просвітою” і будуймо разом!

Міністру освіти й науки України О. В. Лісовому

Шановний Оксене Васильовичу!

Головна Рада Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка звертається до вас із закликом докласти всіх можливих і навіть неможливих зусиль заради того, аби зберегти статус Науково-дослідного інституту українознавства (НДІУ) МОН України як самостійної й самодостатньої наукової інституції.

Протягом останніх років НДІУ досягнув значних результатів у провадженні синергетичних досліджень витоків українського етносу, культури, мови, їх становлення й розвитку, має вагомі напрацювання у визначенні їх автентичних, неповторних рис і знаходженні спільного коріння з європейськими й азійськими народами й культурами, що повністю корелює з метою й завданнями ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка. Саме це стало основною причиною того, що в 2023 році “Просвіта” уклала угоду про співпрацю із НДІУ.

Ми стурбовані тим, що розробляються плани перетворити окремий науковий Інститут українознавства в філію навчального закладу, хай і такого провідного закладу вищої освіти, як КНУ імені Тараса Шевченка. Це призведе до того, що установа, яка розробляє стратегічні напрями й шляхи розвитку українознавства як синергетичної науки, провадить активну роботу з утвердження українознавства у світовому науковому просторі, координує діяльність українських науково-культурних установ у багатьох країнах Європи, Північної та Південної Америк, Азії перетвориться в одну з багатьох структурних одиниць ЗВО, яка обслуговуватиме прикладні потреби навчально-виховного процесу. Тому вважаємо неприпустимою фактичну ліквідацію Науково-дослідного інституту українознавства як окремої інституції й українознавства як окремої й однієї з найбільш перспективних наукових галузей в умовах жорстокої російської війни проти України, зацікавлення всього світу нашою історією й культурою. Ще раз закликаємо зберегти непорушним високий правовий і науковий статус Науково-дослідного інституту українознавства.

П. М. МОВЧАН,
Голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

Подяка

Центральне правління ВУТ “Просвіта” щиро дякує за привітання і дружню підтримку: Президії ВГО Товариство “Знання” України, Народному хору “Дарничанка” під керівництвом Петра Андрійчука, Камерному хору “Київ”, заслуженому артисту України Олексію Паламаренку, народному артисту України Анатолію Гнатюку, подружньому дуету “Два крила” Зої та В’ячеславу Подгорних та багатьом-багатьом друзям.

Від редакції тижневика “Слово Просвіти” особлива вдячність Вірі Боднарук, голові Товариства Української Мови, США, та Богдану Боднаруку.

Усім, хто не встиг долучитися до привітань: передплачуйте “Слово Просвіти” на 2024 рік – і це буде найкращий подарунок вам і редакції.

Культурний Форум

Молодь з усієї області зібралася в Дніпрі для обговорення шляхів розвитку культури. **Сергій Тютюнник** за запрошенням організаторів форуму представляв Січеславську “Просвіту”.

– Ми показали документальний фільм, створений до відзначення 155-річчя нашої організації. Також розповіли про сучасні ініціативи Січеславської “Просвіти”. Захопливим моментом програми від нашої команди була вікторина “Культурна ідентичність Дніпропетровської області”. Кожен учасник залюбки складав власний перелік елементів української ідентичності свого рідного краю. Команда дівчат з Підгороднього, представляючи своє місто, заспівала давню козацьку пісню. Та і всі виступи вирізнялися любов’ю до рідної землі, – розповів Сергій Тютюнник.

Призовим фондом вікторини виступили видання просвітян та дружніх видавництв.

Захід був організований Національною молодіжною радою України (НМРУ) в рамках проєкту, який виконується Національною молодіжною радою Німеччини (DBJR) в партнерстві з НМРУ за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини.

Січеславська “Просвіта”

Під хрестом Голодомору

“Настала пора тебе ховати. То де тобі, сестричко мила, хатухатинку навічно збудувати? Там, де ями широченні та глибокі й горбки без хрестів? Чи деінде, Олю?..” Серце розривається від болю під час читання повісті-реквієму **Григорія Храпача** “Під хрестом”. Із вражаючою силою слова автор передає дії та думки хлопчика – головного героя твору, якому довелося пережити загибель батьків від голодної смерті, а потім власноруч поховати сестричку.

Хоча книга вийшла у світ ще 1993 року, у дні вшанування пам’яті жертв Голодомору-геноциду у Хмельницькому обласному літературному музеї відбулася читацька конференція за цим твором. Невістка письменника Галина Степанівна поділилася спогадами про свекра, зокрема, про те, як після закінчення роботи над повістю “Під хрестом” він потрапив до лікарні з інсультом, що став наслідком пережитого хвилювання, адже серцем писав свій твір.

Людмила ВАСИЛИШИНА,
наукова співробітниця
Хмельницького обласного
літературного музею

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом, можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу.

Дякуємо, друзі, за те, що ви з нами! Сподіваємося на плідну співпрацю в майбутньому.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.
2. Ситник Віктор Тимофійович – 500 грн.
3. Саковська Валентина Василівна – 1000 грн.
4. Живилко Віталій Петрович – 1000 грн.
5. Боцій С. К. – 500 грн.
6. Балабко Олександр Васильович – 500 грн.
7. Музиченко – 600 грн.
8. Парафія пресвятої Тройці УГКЦ, м. Тернопіль – 1000 грн.

“Окупантам потрібно було ще більше залякати український народ та вбити всяку надію на визволення”.

Микола КУЛЬЧИНСЬКИЙ

Правдиво про боротьбу за Україну

Якось я шукав у домашній книгозбірні потрібну мені книгу і надибав на маленьку, пожовклу книжечку “Панцерний поїзд “Стрілець””. Глянув на рік видання – 1948, Авгсбург. На форзаці – штамп Товариства української мови у США. Отже, потрапила до мене ця книжечка разом із багатьма іншими, що надсилала нам у Товариство української мови (нині “Просвіта”) у 1990-му і подальших роках пані Віра Боднарук, яка й створила однойменне “Товариство” у США і ділилася з нами книжковим багатством вільних, нескорених українців – політичних емігрантів.

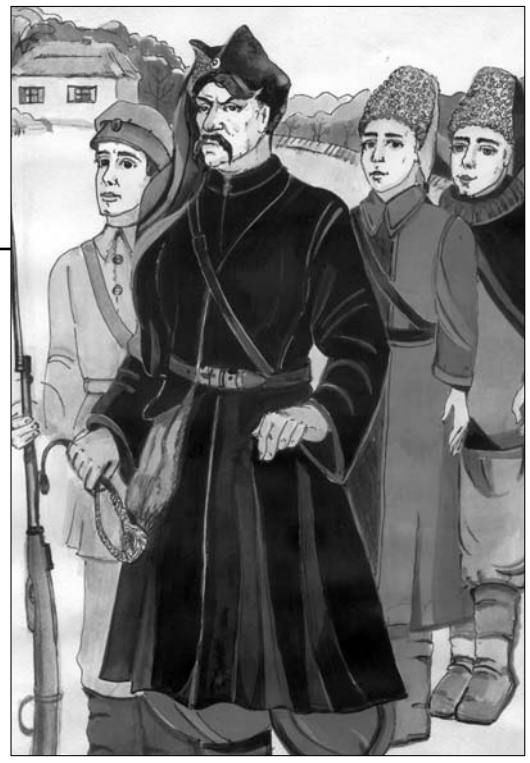

Автор П. Таборенко мені невідомий. За якусь годину-півтори прочитав я цю невелику повість і подумав, що недарма відклав її у своїй бібліотеці. Очевидно, думав перевидавати для наших полтавських пластунів, але за безкінечними клопотами – рухівськими, просвітянськими, депутатськими – геть про неї забувся.

Автором виявився вірний син українського народу, відомий діяч українського соціалістичного руху, доктор історичних наук, професор, письменник, публіцист Панас Васильович Феденко, а Таборенко – псевдонім. Цьогоріч 13 грудня минуло 130 років з дня його народження. Тож, подумалося мені, недарма ця повість потрапила мені до рук саме зараз, і я приступив до праці над нею разом із незмінними моїми помічницями-просвітянками Ганною Дениско, рідкісним знавцем української мови, та фахово сильною макетувальницею Галиною Пустовіт. Думаю, що днями ми видамо цю невелику повість і роздамо її учням полтавських шкіл, і не тільки полтавських. Хай вчить вона їх любові до Вітчизни, вчить виростати мужніми й сильними, освіченими, культурними й мислячими в системі українських ціннісних координат, щоб могли вони зробити Україну процвітаючою і культурною державою та вміли здалеку бачити підлі ворожі підступи й задуми споконвіків дикунської московщини, що вкрала нашу самоназву Русь.

Українська соціалістична демократична робітнича партія (УСДРП) того часу за світоглядом була далека від Лєнінської російської однойменної партії з додатковим словом (большевиків) з її теорією диктатури пролетаріату, класовою ненавистю та практикою неймовірних масштабів терору проти власних громадян, геноциду поневолених народів, зокрема українського, тотального винищення окремих соціальних станів і соціальних груп, повної відсутності прав націй та людини.

Наріжним каменем філософії українських есдеків, як тоді називали членів УСДРП, після утворення у 1905 році спочатку були автономія України в майбутній демократичній Росії та права людини, в тому числі найманих робітників і селянства. З розвитком революційної ситуації в російській імперії перейшли на ідею повної незалежності України. Менша частина членів партії відкололась і пізніше разом із частиною українських соціал-революціонерів створили Українську комуністичну партію, що визнавала співпрацю з росією та створення спільної держави на основі федералізму з широкими правами національних республік.

Згодом, коли вони стали непотрібні зміцнілій російській комуністичній владі, їх майже всіх було фізично знищено російськими окупантами, які більше не приховували своїх імперських устремлінь. Отак довіра до російських більшовиків, нерозуміння їхньої імперської сутності призвели до розколу українського суспільства і сприяли перемозі росіян над УНР.

Панас Феденко був в українському війську аж до переходу Армії УНР за Збруч, де вона була інтернована поляками у спеціальних таборах. Такий гіркий історичний досвід. І нинішня російська агресія значною мірою відбулась тому, що агресори, бачачи у значної частини українського народу прихильність до російських колоніальних цінностей – мови, віри та наскрізь імперської та антиукраїнської культури, думали, що в Україні їх зустрічатимуть з хлібом-сіллю та квітами, тож і прийняли рішення про вторгнення. Однак сильно помилились...

Тридцять років відновленої державності не минулися даремно. Переважна більшість українських громадян, попри залишки колоніальних цінностей у свідомості, вже відчули розумом і серцем свою приналежність до демократичної Української держави. Порівняно невелика кількість українців перейшла на службу агресору. Зрештою колаборанти були в усіх народів. І знову, як і сто років тому, московські дикуни чинять масові вбивства мирних жителів, насильство над усіма, в тому числі над дітьми та жінками, катування.

Історія вкотре вчить нас: “Геть від Москви!” – гасло, яке виголосив прекрасний український письменник Микола Хвильовий у 1920-х роках і повторив український Президент Петро Порошенко у 2018 р., не просто надактуальне, а назавжди визначальне для наших відносин з росією і завершує трьохсотлітній шлях боротьби за нашу свободу й державність.

...Панас Васильович Феденко народився 13 грудня 1893 року на Катеринославщині (нинішній Дніпропетровщині і, сподіваюсь, майбутній Січеславщині) в багатодітній селянській родині, де був дев’ятою дитиною. Ачей знайдуть народні депутати спосіб перейменувати Дніпропетровщину на Січеславщину, як це було за часів УНР. Родина Феденків проживала на хуторі біля села Веселі Терни, а згодом переїхала в саме село, бо там було дві школи і діти змогли б отримати непогану початкову освіту. Панас Феденко показав себе старанним і здібним до науки учнем, тому за порадою вчителів батько переводить його до гімназії в місто Олександрію, яку він успішно закінчує в 1913 році. Того ж року стає студентом Історико-філологічного інституту в Петербурзі. Мріяв бути шкільним учителем української мови та історії в рідних Веселих Тернах (нині – частина Кривого Рогу).

Під час навчання в Петербурзі, співпрацюючи з журналом “Наше життя”, очолюваним Володимиром Винниченком, та “Украінская жізнь”, очолюваним Симоном Петлюрою в Москві, він стає досвідченим і дієвим українським патріотом, членом УСДРП, у діяльності та програмі якої він бачив відповідь на пекучі питання життя поневоленої росією України. У рідні Веселі Терни після падіння самодержавства в 1917 році він повертається, сповнений завзяття до праці задля визволення рідного народу. Разом із друзями створює у Веселих Тернах першу українську гімназію, у якій викладає українську мову, літературу та історію України.

По якімсь часі Центральна Рада призначає його у Верхньодніпровський повіт інструктором, відповідальним за політичну освіту мас та їхню організацію, відповідно до завдань ЦР. На селянському з’їзді цього повіту його обирають делегатом до Української Центральної Ради, в якій він пропрацював до квітневого перевороту 1918 року в Києві.

Активна політична робота змусила Феденка переїхати до Катеринослава, де він як член Центрального комітету УСДРП (з 1919) бере участь у роботі друкованого органу партії – “Наша справа”. Ця робота зближує його з Ісааком Мазепою, який став його другом на все життя, і дослідженню життєпису якого Панас Феденко присвятив монографію. Одночасно займається викладацькою роботою в Учительському інституті в Катеринославі.

У січні 1919 року Панаса Феденка та Ісаака Мазепу обирають делегатами VI з’їзду УСДРП та Трудового конгресу України, що проходили в Києві. Панас Феденко стає автором резолюцій, покладених в основу “Закону про владу” та Універсалу Трудового конгресу, який затверджував злуку Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) 28 січня 1919 року.

Після того, як головою уряду УНР став Ісаак Мазепа, 25-річний Панас Феденко став одним із політичних референтів при українській армії. Брав участь також у складанні Декларації “Від правительства УНР”, а потім – у Першому зимовому поході (6 грудня 1919 – 6 травня 1920).

Просування більшовицьких військ в Україну змусило Панаса Феденка переїхати до Львова, а згодом – до Польщі. У березні 1921 року в місті Тарнові почав працювати Уряд УНР в еміграції, де Панас Феденко був представником від УСДРП. Там само, в Польщі, він почав видавати журнали “Вільна Україна” та “Соціалістична думка”. Ставлення польської адміністрації до всього українського було вкрай негативним, тому через деякий час Панас Феденко та Ісаак Мазепа переїжджають до Німеччини.

В українському посольстві в Берліні Панас Феденко робить доповідь про становище населення України після встановлення в країні більшовицької влади. У 1923 році в Берліні з друку виходять його праці “Українська національна та визвольна боротьба” та “Голод в Україні” (у співпраці з Ісааком Мазепою).

З 1923 по 1945 рр. Панас Васильович проживає у Празі (Чехословаччина). Перший президент Чехословаччини, яка сама щойно визволилася з лап Австро-Угорської імперії, Томаш Масарик співчував українській еміграції і всіляко сприяв українському еміграційному уряду. Так, у Празі відкрилися Український вільний університет, Український педагогічний інститут, Господарська Академія у Подєбрадах, стараннями Софії Русової була створена школа-інтернат, де могли навчатися діти українських старшин та козаків, працівників різних установ УНР і загалом усіх емігрантів, які цього потребували. Всі ці установи фінансувалися чехословацькою державою та коштами меценатів. Немало випускників школи вступали до українських вищих навчальних закладів, їхні дипломи визнавали в усьому вільному світі. В Українському вільному університеті в 1923 році Панас Феденко захищає докторську дисертацію на філософському факультеті і згодом починає викладати в Педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова у Празі, через деякий час займає посаду завідувача кафедри, а згодом – декана історичного факультету. У 1932 році стає доцентом Українського вільного університету.

Використовуючи наукові бібліотеки та архіви Праги, Феденко отримав необхідні джерела, які допомогли йому дослідити українську історію Козацької доби. Всі його історичні розвідки були високо оцінені провідними істориками того часу. У цей період його діяльності виходять перші фундаментальні дослідження з української політичної історії початку XX століття. І надалі він поєднуватиме наукову працю з політичною діяльністю.

Тим часом російський окупаційний більшовицький режим, готуючись до ще більшого винищення української інтелігенції, сфабрикував справу “Спілки визволення України”, за якою на блюзнірському процесі в Харківському оперному театрі арештовано й засуджено спочатку 45 найвидатніших постатей української культури та науки на термін до десяти років концтаборів, а потім – ще близько п’ятисот по всій Україні. Мало хто з них вижив у концтаборах, а 15 взагалі було засуджено до розстрілу. На процесі в Харкові лунали прізвища Панаса Феденка та Ісаака Мазепи.

Після вбивства Симона Петлюри окупантам потрібно було ще більше залякати український народ та вбити всяку надію на визволення. А також дискредитувати українську інтелігенцію і всі її досягнення як ворожі українському народові і такі, що служать його експлуататорам. Окупаційна та колаборантська преса, на всі лади оббріхуючи найкращих українців, готуючи поневолене суспільство до ще більших жахів – фізичної ліквідації священників та ієрархів Української автокефальної церкви, масового вбивства голодом української нації, найчисельнішим представником якої було селянство, повністю виконала це завдання. Вже через покоління майже ніхто не знав правду про героїчну боротьбу українців за своє національне та соціальне визволення і мислили насадженими категоріями поневолювачів про дружбу народів, великий російський народ і зрадників України – петлюрівців.

У відповідь на процес СВУ Панас Феденко публікує у львівській газеті “Діло” відкриті лис-

ти, у яких зриває маски з поневолювачів і розкриває їхню злочинну суть та методи знищення українського народу. Після окупації Чехословаччини так званою радянською, а насправді російською армією, що складалася не тільки з росіян, а й значною мірою з представників поневолених народів, особливо українського, по країні нишпорили московські людолови, вишукуючи та розстрілюючи українців, що не хотіли виїжджати з Чехословаччини, бо не бачили за собою жодних злочинів. Як правило, це були лікарі, інженери, науковці – емігранти ще з окупованої Польщею Галичини. Знаючи україноненависницьку природу російського більшовизму, Панас Васильович добирається до Німеччини, в зону західних союзників, і там, у Мюнхені, перебуває до смерті в березні 1952 року свого найближчого друга і однопартійця, прем’єр-міністра УНР Ісаака Мазепи. Тут Феденко продовжує свою політичну роботу, бере участь у роботі Української Національної Ради (УНРада), створеної українськими політичними діячами на еміграції за заповітом Симона Петлюри, як представник Української Соціалістичної Партії (1950–1967).

У 1951 році видає книгу “Україна, її боротьба за свободу”, в якій як безпосередній учасник намагається висвітлити процес національно-визвольних змагань першої половини ХХ століття.

Після смерті Ісаака Мазепи Панас Феденко відходить від політики і присвячує себе науково-дослідницькій роботі. Того ж року переїздить до Лондона і видає журнал “Наше Слово”, а через деякий час виходять його книги: “Український рух ХХ століття”, “Ісаак Мазепа – борець за волю України” (написана в пам’ять про свого товариша). Друкуються його літературні твори: “Несмертельна слава” (вийшла в світ під псевдонімом Василь Тирса), “Amor Patriae”.

У 1959 році Феденко повертається до Німеччини, де працює в Мюнхені на запрошення Інституту вивчення СРСР. Останні роки життя вже як учений досліджував еволюцію комуністичного режиму в СРСР і видав низку праць, зокрема: “Марксистські і більшовицькі теорії національного питання”, “Соціалізм давній і новочасний”, “Нова історія СРСР”.

Помер Панас Феденко в Мюнхені у 1981 році. Так завершився життєвий і творчий шлях одного з вірних синів України, який не по своїй волі покинув рідну землю, але присвятив їй усе своє життя.

Творчий доробок Панаса Феденка, який довго й бережно зберігала його невістка – Ніна Феденко, передали на зберігання до Національного музею історії України. Його наукові праці та художні твори могли б скласти декілька грубезних томів, вони ще чекають своїх видавців. Серед переданих матеріалів є праці, присвячені дослідженню українського політичного руху початку ХХ століття, монографії, присвячені пам’яті його найближчого друга і соратника по політичній боротьбі, колишнього голови уряду УНР Ісаака Мазепи, історичні романи тощо. Читаймо та вивчаймо їх, щоб мати правдиві знання про нашу українську боротьбу, прагнути захистити нашу дорогу Вітчизну від лютого ворога та збудувати Україну, про яку мріяли її лицарі усіх часів.

Мистецька академія “Борис Грінченко – 160”

Ігор Стамбол і Кирило Стеценко

Другий день відзначення 155-ліття Товариства “Просвіта” в столиці був осяяний ім’ям першого голови Київської “Просвіти” Бориса Грінченка. Видатний український письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, етнограф, історик, публіцист, громадсько-культурний діяч народився за новим стилем 9 грудня 1863 року, тож цього року його 160-річний ювілей майже збігся в часі з напівкруглою датою найстаршого громадського об’єднання України, якому Борис Дмитрович присвятив останні роки свого життя.

Київське міське об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка на чолі з Кирилом Стеценком організувало в Національному музеї літератури України унікальну мистецьку академію “Борис Грінченко – 160”, де поєдналися в культурницькому феєрверкові розповіді істориків про ювіляра, а також грінченкова багатогранна творчість. З вітальним словом до присутніх звернулися **Кирило Стеценко** і голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка **Павло Мовчан**.

Ім’я Бориса Грінченка надзвичайно недооцінене в сучасній Україні, хоча його внесок є в більшості основоположних явищ нашої сьогоднішньої культури.

“Суспільство доволі добре користується плодами його праці: першим і базовим “Словником української мови”, літературними творами, збереженими ним скарбами народної творчості. Ба навіть деякі його твори вважаємо народними, – розповів у вступному слові модератор і співавтор концепції заходу, кандидат історичних наук, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка **Ігор Стамбол**. – Окрім педагогіки, мовознавства й літературного процесу, Грінченко також упорядковував безцінну музейну колекцію, що стала основою Національного історичного музею та Національного музею Тараса Шевченка. Він долучився й до розвитку журналістики, адже, окрім сотень дописів до різних газет і журналів, працював над створенням перших українськомовних газет “Громадська думка” й “Рада” в Києві. Активно діяв у громадському русі, був присутній і в політичному житті: спочатку став ідеологом “Братерства тарасівців” – першої самостійницької організації українців Наддніпрянщини, а згодом разом із Сергієм Єфремовим, Модестом Левицьким та іншими заснував Українську радикальну партію”.

Про внесок Б. Грінченка в освіту розповів доктор педагогічних наук **Олександр Міхно**, а мені випала честь презентувати доповідь “Борис Грінченко і Київська “Просвіта””. Саме він був одним із засновників і очільником першої “Просвіти”, що була створена, як і сучасне Всеукраїнське товариство, в пам’ять Тараса Шевченка. Наслідуючи назву, загальну організацію роботи, мету та завдання “Просвіти” галицької, він надавав виняткового значення саме “Просвіті” в серці України – Києві.

25 червня 1906 року Борис Грінченко звернувся до присутніх на установчих зборах “Просвіти” з таким словом: “Нема потреби говорити тут про вагу культурно-просвітніх товариств взагалі. Треба зазначити тільки два пункти, які роблять заснування нашого товариства особливо важним. Перше – що ми починаємо свою діяльність у той час, коли на арену історії виступають робочі маси, як діяльні, а не пасивні творці нового життя. Роль просвітніх інституцій, які даватимуть освіту, знання цим масам, які запомагатимуть їм виробляти опертий на наукових фактах світогляд, мусить бути величезна. Другий пункт – той, що товариство наше повстає у Києві, тому осередкові, звідкіля почалося наше культурне життя. Був час, коли з сього міста хвилі просвіти, хвилі розумового життя розливалися не тільки на всю Україну, але й на всю східну Європу, зачіпаючи й західну. Настало потому лихоліття, Київ занепав, але ж і після того він завсігди зоставався для нашого народу тим духовним центром, до якого поверталися наші очі, куди поривалося серце кожного на нашій землі. Наступає час, коли ми зможемо вернути нашому культурному центрові те сяйво культурної поваги, яка одна тільки дає нації право на місце серед інших націй”.

За спинами київських просвітян початку ХХ століття портрети Тараса Шевченка і Бориса Грінченка

Авторитет Грінченка в Києві на початку ХХ століття був величезний. 1910 року Бориса Дмитровича супроводжували в останню путь до Байкового кладовища тисячі киян, а його портрет просвітяни ще довго розміщували поруч із портретом Тараса Шевченка. Як бачимо й сьогодні, у 117 рік діяльності столичної “Просвіти”, просвітяни Києва та Київщини, яких зібралася повнісінька Сковородинська зала розкішної історичної колегії Павла Галагана, не забувають свого світоча.

Пам'ятне фото

Одним із найяскравіших моментів мистецької академії була презентація вишитої сорочки Бориса Грінченка. На чималій кількості світлин він зображений в такому одязі, адже вишиванка була для нього необхідним атрибутом самоідентифікації. Сорочку реконструйовано і вишито силами ентузіастів з організації “Вишивка в одязі видатних українців”. Схему вишивки було взято з відомого зображення Бориса Грінченка 1901 року. Походить вона, як виявилося, зі Снятинського повіту, Покуття. Точно таку саму сорочку, але в кольорах, знайшла в альбомі вишивок, який видало товариство жінок-русинок у Львові 1895 року, кандидатка історичних наук, етнолог Марина Олійник, яка й розповіла цю надзвичайно цікаву історію. А представив іменну вишиванку амбасадор проєкту “Вишивка в одязі видатних українців” Тарас Компаніченко.

Музичну частину програми відкрив Кирило Стеценко, який виконав Гімн України на скрипці. Поезії Бориса Грінченка прочитав журналіст і актор Кирило Булкін, а музичні твори на його слова виконували Тарас Яницький, Живосил-Василь Лютий і шевченківські лавреати – гурт “Хорея Козацька” на чолі з Тарасом Компаніченком. До слова, саме завдяки виконанню “Хореї Козацької” тепер ми знаємо, що покладений на музику вірш “До праці” Бориса Грінченка, в час визвольних змагань початку ХХ століття був відомий, як “Гімн Просвіти”.

Тарас Компаніченко (в центрі) — очільник “Хореї Козацької”

Також під час заходу було вручено медаль “Будівничий України” голові Брусилівської селищної ОТГ Володимиру Габенцю та урочисто підписано меморандум про співпрацю між ГО “Спілка жінок міста Києва” (голова – Лідія Москаленко) та КМО “Просвіта” ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка.

Кирилу Стеценку, Ігорю Стамболу та всій Київській “Просвіті”, безперечно, вдалося отримати те неповторне “інтегральне бачення в культурно-політичному контексті епохи” багатогранної постаті Бориса Грінченка. А ще – відобразити цю інтелектуальну голограму на сьогодення, яке, ще більше, ніж століття тому, потребує Грінченкових усеосяжних знань і мудрості.

Євген БУКЕТ

“Це справді була дуже вдала гра – містифікувати своє життя, прикриваючись не лише Розумовським, а й Богуном, Мазепою”.

Політичний актор, шпигун чи авантюрист

Автор книжки – доктор політичних наук Іван Монолатій

В Енциклопедії українознавства під редакцією професора Володимира Кубійовича в інформації про Якова Макогона, вміщеній у IV томі, зазначається, що він українсько-американський політичний діяч і меценат родом з України, з 1905 по 1921 рік служив в американському війську, інформував західну пресу про пацифікацію українського населення у Галичині, в 30-х роках організував інформаційні Українські бюра в Лондоні, Женеві і Празі, займався меценатством тощо.

Але не все так однозначно з цією особою, яка, народившись в Україні, за примхою долі, потрапила до США на початку минулого століття, де за досить короткий час піднеслась до запаморочливих вершин американської еліти. Аби з’ясувати, ким насправді був Яків Макогін в середовищі української діаспори і який його внесок у загальну боротьбу за відновлення української державності, втраченої у 20-х роках минулого століття, ми звернулися до автора книжки “Макогін псевдо Розумовський. Уявлена українська людина” доктора політичних наук Івана Монолатія, що побачила світ нинішнього року в івано-франківському видавництві “Лілея-НВ”.

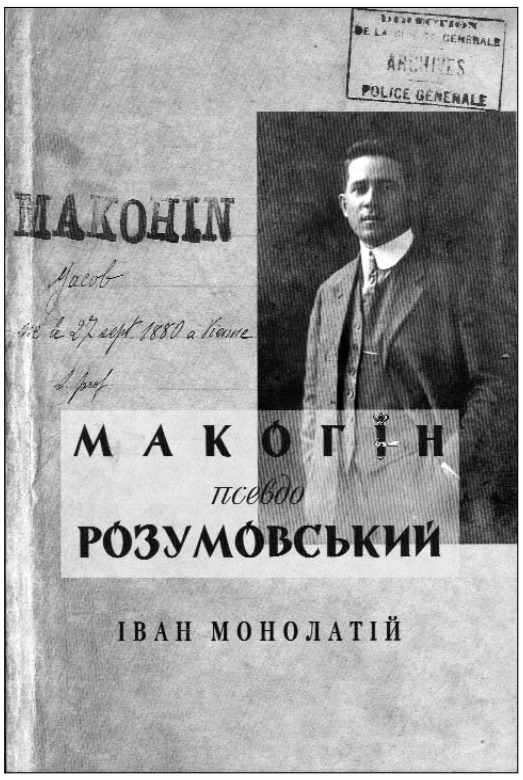

– Справді, герой моєї книжки-розслідування Яків Макогін присутній в Енциклопедії українознавства – і україномовній, і англомовній її версіях. Але найперше – в Українській загальній енциклопедії 1930-х, де є гасло про нього з акцентуванням на його меценатстві, заснуванням українських інформаційний бюр тощо. Додаймо сюди й досі вартісні статті про нього Романа Кравця і Миколи Мишунки, теж ув енциклопедичних виданнях. Вочевидь ці інформації є такою собі “дорожньою картою” для зрозуміння незвичайности цієї загадкової людини у перипетіях XX віку. Одначе не усе, що там досі написане, можна взяти на віру, або ж перевірити на підставі документальних свідчень.

Тож питання про те, яким власне є Макогоновий внесок у боротьбу за українство і його державність, вочевидь, є відкритим. З одного боку, маємо американського героя українського походження (народився у сім’ї селян греко-католиків на Жовківщині у 1880 р.), який не цурався українства, а його уміло використав для здобуття власного політичного капіталу, а з другого боку – найбільшого українського авантюриста XX ст. і, водночас, досвідченого розвідника (сказати, б “приватного шпигуна”), який використав боротьбу за відновлення української державности як цілком свідоме прикриття своєї діяльності як уважного обсерватора придибенцій українського питання в засягах міжнародної політики міжвоєння і Другої світової війни (і дещо повоєння).

Відтак для мене Яків Макогін – і продавець української ідеї, і її вигодонабувач – водночас. А ще умілий містифікатор власного життєпису, розібратися в якому сучасній людині, невтаємниченій у велику гру спецслужб Європи, США і Канади, складно, але дуже захопливо.

– У вашій студії “Макогін псевдо Розумовський. Уявлена українська людина” практично не згадуються юнацькі роки Макогона, коли здобувається освіта, а якщо ширше, формується світогляд. Судячи з того, як йому вдалося “протоптати стежку” до самих верхів тодішнього американського істеблішменту він, напевне, мав вроджений талант до того, що у західному суспільстві має назву “self-made man”...

– Саме так. Я дякую за ваше спостереження. Вперше цю особливість зауважив покійний нині професор Анджей Зємба з Краковa, який написав дуже цікаву книжку про український лобізм у міжвоєнній Європі. І прикладом лобіста, людини яка сама себе сотворила, для нього і був Яків Макогін (хоча не лише він). Дійсно, фактично, досі нічого не знаємо про дитячі і юнацькі літа мого героя. Мої пошуки архівних матеріалів щодо цього не принесли добрих результатів. Вочевидь якесь авантюрне начало було у Макогоновому бажанні дістатися з підавстрійської Галичини до Нового світу (хоча й не була ця ситуація винятковою для галицьких українців), передусім Канади на початку XX віку, а через якийсь час опинитися на службі у Корпусі морської піхоти – у США.

Саме там, я переконаний, і формується зрілий герой американського флоту, особистість цілеспрямована, смілива і витривала у різних ситуаціях. Адже тут і випробування літальних апаратів, і плавання на облавках американських крейсерів, спеціальні місії до країн Тихоокеанського регіону. А от стежку до верхів американської політики – певною мірою, звісно, він торував вже у 1920-х, завдяки своїй дружині, яка була “своєю” серед вашинґтонських політиків і державних діячів. Тож вони разом як подружжя були надзвичайно добре обізнаними з проблемами міжнародної політики “їхнього” часу, сказати б, геополітичної кон’юнктури, адже у їхньому оточенні були й політики, спеціальні агенти, генералітет, актори і письменники.

– Цікаво, кому належала ідея придумати легенду для Якова Макогона, що він є нащадком останнього гетьмана Війська Запорізького Кирила Розумовського – йому чи його метикованій дружині – С’юзен Фаллон? Ця явна містифікація призначалась для українців, чи більшою мірою для американців і британців?

– Насамперед це справді була дуже вдала гра – містифікувати своє життя, прикриваючись не лише Розумовським, а ще й Богуном, Мазепою, Конашевичем-Сагайдачним чи Полуботком. Ця вигадка спрацювала на усі 100 для зовнішнього середовища – і не лише українців, а й американців і британців, французів, італійців, канадійців, румунів і поляків. Не має доказів, що за мітом “князя Розумовського” стояла саме Макогонова дружина, яку українські націоналісти поза очі називали “Макогонихою”, разом із тим подивляючи її сміливість, хист і навички, не надто притаманні тогочасній жінці, а більшою мірою розважливому чоловікові.

“Князь” і “княгиня” Розумовські так втомили тогочасні спецслужби – від Москви до Лондона і далі – що їхні агенти мусили, або підтвердити, або спростувати цю вдалу вигадку. Хоча, мені здається, що авторство цієї легенди належить все ж таки Якову Макогону. Використання прізвищ козацьких гетьманів і полковників, а ще й їхніх гербовників (хоча не без помилок, створених у США), мало розчулити/розсварити не лише тодішній український політикум на вигнанні (на еміграції), а й принести реальні політичні дивіденди Макогонові на Галичині чи на Буковині, де він частенько у 1920-1930-х роках бував. Знаєте, а от совєтська спецслужба його називала ще й “Полтава-Розумовський”.

Лише американці (одначе не американські українці) точно знали, що він ніякий не Розумовський, а лише їхній громадянин Яків (Джейкоб) Макогін – другий лейтенант Корпусу морської піхоти у відставці, що керується у своїй закордонній діяльності інтересами США, збираючи й систематизуючи відомості про українське питання, передусім у міжвоєнній Європі.

– Парадоксальна річ, незважаючи на це окозамилювання з Яковом Макогоном, продовжували спілкуватися такі помітні фігури на політичній сцені Європи як Андрій Левицький, Павло Скоропадський, Августин Волошин, Андрей Шептицький, Євген Коновалець, Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний) та чимало інших яскравих представників української еміграції. Як складалися у нього стосунки з унеерівцями, гетьманцями і націоналістами, які уособлювали три основні політичні сили на терені Європи, США і Канади?

– Якщо коротко – Яків Макогін намагався сподобатися, аби бути сказати б, неминуче потрібним усім тогочасним політичним таборам української еміграції, де б вони не були – у Лондоні, Парижі, Римі, Берліні, Нью-Йорку, Вінніпезі. Звісно, що левова частина його “клієнтів” перебувала саме на європейському континенті, зосібна середовища монархістів – Василя Вишиваного чи Павла Скоропадського. Додаймо сюди й церковні кола, і не лише Андрея Шептицького, а й ватиканських достойників. Особливо стояли у цій Макогоновій піраміді українські націоналісти, особливо за часів активного підпілля Євгена Коновальця та його соратників. Макогін міг випрошувати членство в одних середовищах, міг сипати грошима в других, міг просто писати вірнопідданні листи до третіх, аби лише заручитися підтримкою, щоби мати змогу вказувати, що і як потрібно чинити в питаннях відновлення національної державности.

Відносини Макогона з основними політичними силами в Європі, США і Канаді не були, сказати б, лінійними. Це більшою мірою була гра, яка передбачала або наближення до цілі, або у випадку невдачі – її дискредитацію. Переконаний, що Макогін не був звичайним пройдисвітом чи ошуканцем (хоча й так було на переконання окремих жінок від яких він видурював гроші начебто на українську справу), а вмілим маніпулятором усередині українських еміграційних кіл. Насправді, підтримуючи з усіма згаданими політиками ділові стосунки, Макогін вдало загравав і з крайніми радикалами того часу – українськими націоналістами, і з націонал-демократами чи монархістами, фактично пристосовуючись до кожного з цих ідеологічних і політичних таборів. Така гра надзвичайно сильно дратувала українську еміграцію, яка навіть у другій половині 1930-х не мала відповіді на просте запитання: “Хто такий князь Розумовський?”.

– У книжці наводяться два вражаючі факти, коли Яків Макогін нібито зустрічався з Беніто Муссоліні, що має документальне підтвердження у публікаціях тодішньої італійської преси, а ще з ідеологом Третього рейху Альфредом Розенбергом у Данцигу. Невже Макогін щиро вірив у те, що Україна може вирватися з колоніальних лабет Росії і набути державної незалежності, спираючись на військову потугу італійських фашистів і німецьких нацистів?

– Справді у книжці є такі відомості. З’ясовуючи їх, я почувався журналістом-розслідувачем, який шукає відповідей на незручні і контроверсійні питання, що межують зі звинуваченнями і спростуваннями. До слова, не можу не згадати таких журналістів-чужинців як-от італієць Енріко Інсабато, німець Едмунд Ґордон, валлієць Ґарет Джонс, котрі дуже по-різному оцінювали плани і діяльність мого героя.

Не впевнений, що Макогін марив підневільним статусом України у союзі чи то з нацистами, чи фашистами. Адже його місія як американського розвідника передбачала й таємну гру з тогочасними тоталітаризмами, хоча й, з огляду на позірну “приватність” його шпигування, не надто переконливу чи ефективну. Одначе антиросійський вектор, як і, до слова, антипольський, ним чітко й недвозначно артикулювався. Відтак підозри в тому, що він міг бути чи подвійним, чи навіть потрійним агентом, який працював на Рим, Берлін чи Москву, є нісенітницею. Згадані Вами факти я б розглядав виключно через призму його агентурної і/або саботажницької діяльності.

– У вашій книжці чимало уваги приділяється найбільш втаємниченій сторінці в біографії Якова Макогона, а саме його співробітництво зі спецслужбами США і Великобританії. Він так само постійно потрапляв у поле зору Абверу, НКВС, Сігуранци. Якщо він справді був таємним агентом, то Якова Макогона можна поставити поруч з Петровим-Бером-Домонтовичем, а ще з Миколою Глущенком...

– Справді таємні служби відіграли у житті мого героя визначальну роль. Однак я б сказав, що Макогін більшою мірою співпрацював з американськими розвідувальними службами, зокрема попередницею ЦРУ – Службою спеціальних операцій – під час Другої світової війни, хоча відомості про нього нагромаджувалися щонайменше з 1916 р., коли його зафіксували у звітах агентів ФБР. Так само він був фігурантом у документах MI5 та MI6, згаданої Вами Сігуранци, а також швейцарської, французької та італійської поліції, канадської королівської гірської поліції, польських дипломатичних установ у Лондоні та Женеві, французького Генерального штабу, Ґестапо, НКВС. Проте в усіх з них, окрім власне американських спецслужб, за Макогоном пильно спостерігали і писали звіти про його діяльність як “князя Розумовського”. Хоча саме ці документи, на підставі яких й писалася ця книжка, стали найбільшим відкриттям для мене як історика і автора-розслідувача, позаяк вони показали цілком іншу картину “українського світу” міжвоєння і періоду Другої світової війни. Її головна ознака – страх зовнішніх сил перед українським національно-визвольним рухом, трактування його як “п’ятої колони” нацистів. А тому саме Макогін – як “приватний шпигун” – намагався реалізувати неймовірний план сильних світу цього – підтримуючи українську справу, її

свідомо ослаблювати.

До слова, щось подібне бачимо й нині у гібридній системі міжнародних відносин, яка саме так, а не інак, реагує на нашу боротьбу з агресором. Чи належить Макогін до галереї таких суперечливих (як і він також) постатей нашої історії – Петрова-Бера чи Глущенка? І так, і ні. Так, бо ж він, як і його “колеги” вами згадані, виконував агентурні завдання, які, щоправда, мали різний успіх. Ні, бо саме про Макогона, а не про цих фігурантів, найбільше писали по обидва боки Атлантики – функціонери спецслужб, преса, тогочасні політики і громадські діячі.

Тож про Петрова-Бера, чи про Глущенка, окрім архівів совєтської (і, можливо, французької – про Глущенка чи нацистської – про Петрова-Бера) спецслужби, більше нічого не знайдемо. Натомість Макогін “рясно” репрезентований документами спецслужб і поліції США, Канади, Великої Британії, Швейцарії, Франції, Італії, Польщі, Румунії. І думаю, що це не остаточний перелік держав, спеціальні органи яких цікавилися цією загадковою постаттю. Я б ще додав до Вашого списку й двох інших агентів, з якими зустрічався мій герой, агента ОҐПУ/НКВС Петра Кожевнікова і агента Абверу Ріко Ярого. Зокрема із кожним із цих двох, Макогін мав свої особливі історії. А про інших героїв моєї книжки – Володимира Коростовця, Олександра Сервюка і Василя Панейка – теж можна було б розповісти, з огляду на їх причетність до розвідок тогочасного світу і до Макогона.

– До речі, Микола Лебідь, який в лавах ОУН очолював службу безпеки (СБ), напевне, таки знав справжню ціну “громадській активності” Якова Макогона, тому і не запросив його для участі у роботі Четвертого Конгресу Українського Конгресового Комітету Америки у листопаді 1949 року. Це справді було так?

– Підтверджень цьому я не знайшов, хоча певні натяки на це, справді, були. Думаю, що станом на 1949 рік активність Макогона як уявленої української людини була зведена до мінімуму. Він як актор міжнародної політики, фактично, у повоєнний час був розсварений з українськими середовищами США. Я переконаний, що після вбивства Є. Коновальця у 1938 р. в Роттердамі, комунікація “Макогін – ОУН” стала найменш виразною у його діяльності як інформатора американських спецслужб, відтак говорити про зацікавлення ним СБ ОУН можна буде лише за умови віднайдення документальних свідчень про це.

– У кінці книги ви підсумовуєте життєву місію Якова Макогона, стверджуючи, що його навряд чи варто зараховувати до пантеону національних героїв, а крім того, такі як він не заслуговують надмірної глорифікації. Тим не менш, у вже цитованій Енциклопедії українознавства, як позитив, згадується те, що він разом з дружиною фінансово підтримував Музей Визвольної Боротьби у Празі, давав стипендії українським студентам і митцям…

– Саме так і саме щодо українців, позаяк вже сам факт поховання Макогона на Арлінґтонському кладовищі свідчить, що він як американський герой (хоча й українець за походженням) належить до осіб, які своїми вчинками належать до пантеону героїв, однак США. Адже він був громадянином цієї супер-держави, її військовиком, її таємним агентом і спричинився, щоправда, дуже по-різному, до розбудови її національної безпеки. У цьому “Макогоновому підприємстві” українці (хоча й не лише вони) залишалися розмінною монетою, одначе дуже вартісною. Так, справді, це парадокс або, радше, казус: Яків Макогін і його дружина досі мають незаперечні заслуги для української культури міжвоєння, адже фінансово підтримали не лише МВБУ в Празі, а й український Пласт, українських студентів і митців, при тому, що самі активно збирали й переправляли до США культурні цінності (середньовічні богослужебні книги-рукописи, колекції іконопису, поштових марок, антикваріат).

Тому моя книжка може бути і певним застереженням для сучасних політичних і міжнародних діячів, зокрема українців. Їх, як ви мабуть побачили, цитований у кількох місцях В’ячеслав Липинський називав ще у 1920-х “українськими Наполеонами”. Тож не варто себе обманювати: Яків Макогін – американський герой, людина зі “стертою” ідентичністю, розвідник і авантюрист, який сам себе створив і силою випадку, міжнародної кон’юнктури і впливового оточення зійшов на верховини тогочасної геополітики, однак не розминувшись з тоталітаризмами і Холодною війною, що, фактично, поклали край його успішній кар’єрі. Його показне меценатство – вдалий трюк, зовнішнє тло, яке інколи шкодить сучасним дослідникам, аби побачити справжні наміри неприхильних до українців зовнішніх сил.

– До кожного з розділів книги ви вміщуєте епіграфи, в яких присутні висловлювання, думки, рядки з поезій видатних письменників, драматурга і філософа. Цей же метод застосовується і на початку кожної глави, яка має ще й оригінальну преамбулу. Яким принципом ви керувались, відбираючи з величезного масиву літератури саме ті твори, що суголосні з життєвою місією Якова Макогона?

– Дякую за спостереження. Така архітектоніка цієї книжки, її засновки і висновки, є моїм авторським задумом, що полягає в акцентуванні/віднайденні тих мовно-стилістичних конструкцій, які недвозначно можуть свідчити про мій (як наратора) і Макогоновий (як протагоніста) діалог – за посередництвом художнього слова філософського, етичного, драматичного і поетичного мовлення. Тому тут уважний читач віднайде, окрім моїх понад 20-ти преамбул, мовлених від імені Макогона, віднайде і Цицерона, і Емму Андієвську (на початку кожної глави), а також рядки чільних репрезентантів англомовної поезії і почасти прози XIX-XX ст. (Волта Вітмена, Томаса Стернза Еліота, Езри Павнда, Вільяма Батлера Єйтса, Торнтона Вайлдера), які видавалися мені добрим поясненням ролей мого героя, звісно, в якісних українських перекладах. Сподіваюся, що мій задум не залишить читача байдужим до загального інтелектуального контексту досліджуваної доби, зокрема розслідування місця і ролі Якова Макогона в нашій недалекій минувшині і впливах її на нашу сучасність.

Спілкувався
Тарас ГОЛОВКО

Освячення на празник Андрія

Посвячення Хреста

Українська громада в Норт-Порті та околицях щороку в грудні відзначає празник св. Андрія, ім’я якого носить Український Релігійний й Культурний Осередок. Так і цього року в неділю, 10-ого грудня, члени української громади зібралися в Осередку після Служби Божої в греко-католицькій і православній церквах, щоб бути на освяченні нового хреста на зовні Осередку. Оригінальний хрест був знищений минулого року ураганом Іян.

Посвячення хреста звершили о. Олег Сацюк, о. мітрат Тарас Чубенко та о. Дмитро Касіян. Опісля громада зайшла до святочно прибраної залі на обід та коротку програму, яку підготували члени управи Осередку під проводом Анни Мацілинської та Галі Лісничої.

Віра Боднарук, культурно-освітня референтка Осередку, відкрила святочну програму, словами сенатора Юзика, одного із засновників Осередку, згадкою, що “урочисте відкриття нашого Осередку відбулося в грудні 1979 року, в день св. Андрія, за участі 200 людей. Спільне посвячення довершили православний і греко-католицький священники, так як наш Осередок був створений для однієї соборної громади і екуменічної церкви, на основі християнського братерства і єдності українського народу”.

Щороку ми згадуємо легенду про Апостола Андрія та його передбачення про заснування Золотоверхого Києва, столиці України, яку описав літописець Нестор у “Повісті временних літ”. Легенду прочитав Богдан Боднарук, а на екрані було показано золотоверхі храми в Києві, побудовані в минулі століття.

Про початки Києва та його розвиток згадують українські поети Олександр Олесь та Володимир Сосюра. Вірш О. Олеся “Початок Києва” декламувала Оля Бабачук, а вірш В. Сосюри “Київ” читала Оля Гронь.

Пісню “Києве мій” присутні почули у виконанні Ореста Грицика у супроводі Влодя Шпічки на акордеоні. А пісню “Білі каштани” виконали Орест Грицик та Юрій Шевчук теж під супровід Влодя Шпічки. Програма закінчилася арією “Де згода в сімействі” з опери “Запорожець за Дунаєм”, яку виконали Орест Грицик і Юрій Шевчук (супровід Влодя Шпічки). Присутні дякували за чудовий спів гучними оплесками.

Ведуча Віра Боднарук

Орест Грицик, Юра Шевчук, акомпанемент Влодя Шпічки

О. Олег і о. Дмитро благословляють громаду

Голова Осередку подякував усім виконавцям програми та членам управи за успішне проведення празника св. Андрія. Він також згадав, що наслідки, заподіяні ураганом Іян рік тому, продовжуються, і потрібна подальша фінансова підтримка від громади. Андрій Горбачевський від новоствореного відділу “Самопоміч-СУМА” в Норт-Порті склав пожертву на цю справу.

Віра БОДНАРУК,
культурно-освітня
референтка,
Осередок св. Андрія
Світлини **Віктора Лісничого**

Заслужили!

“Знання історії власного народу формує моральну стійкість військовослужбовця та є надійним опором брехливій ворожій пропаганді. Що глибші знання, то глибше ешелонована наша оборона”, – вважає начальник Культурно-освітнього центру неформальної освіти Центрального будинку офіцерів ЗСУ Вадим Карпенко.

Вадим Карпенко

До широкомасштабного вторгнення Вадим Миколайович займався літературною, перекладацькою і видавничою діяльністю, а з початком Великої війни вирішив присвятити себе протидії ворожій пропаганді та розвінчуванню закостенілих міфів.

Об’єднавши однодумців у Культурно-освітньому центрі ЦБО Збройних Сил України, він почав створювати та розміщувати в мережі аналітичні статті, інформаційні та пізнавальні відеосюжети на теми історії України та українського війська, геополітики, літературознавства, історії мови. Для цього створив сайт Центру (www.korekta-vvk.com/kocno) та Youtube-канал: www.youtube.com/@cbozsu

Серед постійних авторів Центру – Сергій Корня, Олексій Карпенко, Василь Тимків, Василь Швидкий, Володимир Калошин, Володимир Кравченко, Іван Мегела, Ігор Вітик, Роман Матузко та ін. З нагоди Дня Збройних Сил України найбільш рейтингові з них були відзначені грамотами Центрального будинку офіцерів ЗСУ за поданням Вадима Карпенка. Вручив їх начальник ЦБО ЗСУ, підполковник Сергій Корня.

Підполковник Сергій Корня вручає грамоту Ігорю Вітику

Євген БУКЕТ

“До тебе буду завше повертати,
Доки тече в мені моя любов”.

Микола БУДЛЯНСЬКИЙ,
м. Чернігів

Апофеоз природі, культ отчого дому, гімн палкому коханню. Такими трьома смислами я означив би філософію і тематику лірики чернігівського письменника-самородка Миколи Будлянського, винесеної ним на суд читачів у щойно виданій збірці “На рушниках натомлених вітрів”. Автентична, себто справжня і неповторна поезія мого однокурсника і колеги по журналістському ремеслу, як і вся його самобутня творчість, що розширює межі рідного слова, сповна наснажена поетично-прозовою спадщиною класиків української літератури та його видатних земляків – Михайла Коцюбинського, Павла Тичини, Олександра Довженка. Напевно, саме тому новаторська стилістика творчої палітри Миколи Георгійовича ще в 1980-х роках була належно оцінена та з відзнакою “сертифікована” чернігівськими письменниками В. Забаштанським, М. Сомом, В. Реп’яхом та М. Томенком. Оскільки вже на той час була легкою у сприйнятті і простою в образах для читачів усіх вікових категорій. А за своєю емоційністю – вразливою і привабливою для кожного, хто обожнює природу, ностальгує по малій батьківщині, хто натхненно возвеличує земну любов...

Рідні пенати поета, село Держанівка, де у грудні 1953 року Микола Георгійович уперше побачив засніжений чернігівський білий світ, слугували йому упродовж усієї творчості і своєрідною духовною Меккою, і надійним материнським оберегом, і цілющою криницею для його спраглої ліричної душі. Душі, яку боляче обпалила та пошрамувала тогорічна березнева облога золотосяйного Чернігова... Однак уся ця диявольська з’ява антигуманної і жорстокої ординської навали ні на мить не змогла загасити життєдайний пломінь поетичного єства ювіляра...

Юрій ПЛАКСЮК,
журналіст, письменник, заслужений працівник культури України

Мої сніги з дитячими очима

Нескорений Чернігів

I

Війна ця стане спогадами й книгами,
Перейде, наче хмара у грозу.
Мій зранений, мій зболений Чернігове,
В твоїх очах не бачив я сльозу.
То блиск, то лють на злого супостата
Довкіл якого, наче сарани,
Він завше був убивцею – не братом,
Отим, який не відає вини!
Ти знову станеш красенем і князем,
Щоб всіх нас дивувати без кінця,
І всьому світу правду ту розкажеш,
Що в наших порубцьованих серцях.
Не стихне біль твоїх руїн глибоких,
Хоч рани ті загоїть спішний час,
Знов будуть твої храми ясноокі,
І зелен-парки вабитимуть нас.
І буде ранній передзвін тюльпанів
Бентежити закоханих ізнов,
І по стежках, які споганив каїн,
Пліч-о-пліч йтимуть пам’ять і любов.

II

Я бачив війну – не в кіно, насправжки.
Я плакав сльозами розбитого ранку.
І бачив, як вечір розп’яттям руки
Тишу за плечі обняв, як кохану.

Ця тиша – дарунок жорстоких боїв,
Які не змовкали, було, й на хвилину.
Ця тиша, якою я вірш напоїв,
Щоб став, як солдат, він у стрій
повносило.
Я словом – в атаку, бо слово – багнет.
У літ моїх вже натомилися ноги.
Якщо ти у свята і в будні поет,
То ним і лишайсь у годину тривоги.
Я тишу обняв, як кохану колись,
Ну як же надіявсь: обійми надовго.
Написаний вірш мій стояв і моливсь,
Очі зі мною піднявши до Бога.

III

Твоя печаль – як чорнокрилий птах,
Твій біль, Чернігів, – та на всю планету.
Коли у серце вцілила ракета,
Рашистський звір втішавсь на болотах.
А був же ранок, як церковний дзвін,–
Лункий, високий, літньо-урочистий.
Яблукоспіло Спас осяяв місто,
І люд спішив у парки й до святинь.
І серпень сіявсь сонцем молодим,
Мов і немає в нас війни з рашистом.
У небо душі йшли...Кричало місто
В лабетах жаху, відчаю, біди.
Твій біль. Чернігів, вбрід не перейти,
Твою печаль не вистудить дощами.
Чиясь дитина зойкне тихо:

– Ма-мо!..

І янголям у небо полетить.

Хата

Ось і вдома. Ну, здраствуй, сирітко,
Рідна хато, скажи, як жила?
Засміялася радісно хвіртка,
Стежка руку навстріч простягла.
Серце боляче стислося в грудку,
Дні минулі мигтять, як в кіно.
Песик Рудя не вибіжить з будки,
Киці Хомки немає давно.
Не покличе матуся з порога.
Занавішених вікон печать.
І дві вишні, мов руки до Бога,
У дворі нашім німо кричать.

Як садили ми їх, пам’ятаю.
День по плечі у хмарах загруз.
–Ти ще, синку, зрадієш врожаю,
Ну, а я вже, звиняй, не діждусь.
Не почув вітру зойк на захатті,
Не побачив: дня гасне свіча.
І весну у березовім платті,
І березові сльози в очах.
Хата б вікнами йшла за труною,
Та їм стежку поріг перетяв.
А в селі вже так пахло весною,
Пахло новим зеленим життям.
Знову вдома. Моя рідна хато,
Я надія твоя і сім’я.
Доки будеш мене ти чекати,
Доти буду вертатися я .
Ув обійми твоєї любові,
Де дитинства відлунює крок,
Де і стежка матусиним словом
Розкриває обійми: “Синок!”.
Де б не був я, та буду вертати
У щемливої зустрічі мить,
Де на призьбі твоїй, рідна хато,
Моє вічне дитинство сидить.

До матері!

Любисток в руці пахне тугою
й призьбою,
Невиспана стежка... хоч ранок поспів.
Ходою глухою я роси розбризкую
Поміж хрестів.
Спинився. Віддихавсь. Зламав –
не хотілося
Сльозою важкою дрібненький перстач.
Зібравши докупи і думи, і тіло все,
Потіг до хреста
Та он рушником, що злиняв
до невзнаності,
Махає знайомо: ну де ж ти баривсь?!

Рушник-вишиванка... у горі і радості
На нього моливсь
То мамин... з дівоцтва...
сусідка упоспіхах
Взяла й обв’язала хрестато хреста.
Йому цілували і ночі, і досвітки
Ллянії вуста.
І я ось притиснув холодне
полотнище...
Гукнув хтось? Здалося? В душі,
як у храмі:
На мить уявились – і хата, і дворище...
Драстуйте, мамо!..

Балада про жіночу долю

У калинових присмерках село.
Ярить мороз. Холодні бродять тіні.
Ув інеї, як в білім павутинні,
Верба стара з поморщеним чолом.
Вона відчула батоги вітрів,
В дуплі ховала літні блискавиці.
І досі зорі хитрі, мов лисиці,
У вузол в’яжуть відсвіти слідів,
Які ведуть у згорблене село,
Де вже не хати – привиди-химери.
І сірий сум не стукає у двері,
Мов то уже давно його житло.
Його житло... Та ще ж бо на святки
Долівку тут мела стара Горпина.
Злягла у липні, не діждавшись сина.
За ним пішли й згубилися стежки.
... Несли повз вербу, повз зелений щем.
(Скількох вона у засвіт проводжала!)

Отари хмар вітри по небу гнали,
Та небо не сльозилося дощем.
Пливла труна на схилених плечах.
Дорога слалась м’яко... до могили.
По ній колись Горпина ще дівчам
Із сапкою на буряки ходила.
А вже коли колгоспу й слід прочах,
Й роки зігнули бабу, як лозину.
Жила одна в терпкім чеканні сина,
Та він, либонь, забув додому шлях.
Не несла в люди материнський біль,
До днів останніх не втрачала віри.
...Ярить мороз – від хати ... до могили,
В холодних вікнах місяця таріль.
Осель порожніх вихололий ряд.
Та все село, мов вичахле кострище.
Тому й ідуть хрести із кладовища
І тінями лягають біля хат.

***

З далеких літ, із пам’яті, що тином
Відгородила мене від села.
Зима сніги за руку привела,
Мої сніги з дитячими очима.
Вони такі ж сліпучі й білокрилі
З душею неба, вдачею – землі.
Їх мати скиртувала у дворі –
І до весни жили в нас заметілі.
Малим я слухав, як вітрисько хлипав,
Як день купав в заметах снігурів.
Як жовту сніжку першої зорі
Жбурнуло небо на село притихле.

І все. Мороз грудьми лягав на шибку
І сердивсь, що не видавить. Скрипів.
А в димарі набилося вітрів,
Щоб колискову наспівати хрипко.
Давно було. Та ось ізнов мережить.
Сніжинками мережить білий світ.
В заметах хата мамина стоїть
І нікому в дворі прокидать стежку.
І хай вітри скиртують заметілі.
Стою один в зимовому дворі.
Та зорями вже стали снігурі,
Лише сніги, як крила, білі, білі...

Моя любов

Селу затишно під нічним крилом.
Тополя при дорозі – чорна свічка.
І дрібні зорі, схожі на порічки,
Розсипались і спіють за вікном.
Ніхто цю тишу вбрід не перейде –
Така густа, як бабине варення.
Якщо захочеш, набери у жмені
Й ліпи із неї ранок, потім день.
І місяць покоти по цілині
М’якого снігу. Ним дорога вкрита.
Зліпи із нього бабу, хочеш діда,
Хай стережуть хатину до весни,

Доки приїду знову у село
І пригорну до серця хату рідну,
Коли бузки запахнуть юно квітнем,
Зігріє стріху ластівки крило.
Удома добре. Світиться вікно
Ранковим сонцем, полум’ям із печі.
Сусідське “Здрасте!” обійма за плечі
І зігріва, як молоде вино.
Уранці баба кашлем двір трясе,
Через город йде на роботу мати.
А ввечері, як завше, від зайчати
Мені глевкий окраєць принесе.
І я щасливий буду смакувать
Його з грушевим встояним узваром.
І прийде вечір. Місяць словом карим
В жадану казку буде зазивать.
Зазве. І стане в хаті уповні –
Аж трам угнеться і долівка вгрузне,
І сон зітхне, немов міхи у кузні.
...Дитинство й досі ще живе в мені.
Соняшниковий сниться, бува, кінь,
І ковзани соняшникові сняться,
А ще – солодкий білий дим акацій,
Конвалій перших тихий передзвін.

Десь там усе, де сива далина,
Туди хіба я спогадом дістану
І врешті поверну тебе, кохану,
Із літ, де йшла, спинялася весна.
Та знов зиміє тиша за вікном.
Прийде тепло, розтопить з снігу діда.
Хоч все не так. Уже нема сусіда
І мати в небі зіркою давно.
А я живу. Вертаюсь сюди знов.
Чекай мене, стара батьківська хато!
До тебе буду завше повертати,
Доки тече в мені моя любов.

Вечір. Дід

Літній вечір ще пустун, дитина.
Знай, пригоди залюбки шука.
Намотав на палець павутину
І глузує вкотре з павука.
Пахне медом і вишневим клеєм,
Викотився місяць колобком.
Дід вуста, обпалені зорею,
Затуля від баби рукавом.
Ще угледить. Казна-що уявить,
Бо ж не завше рівно слалась путь...
Хоч літа вже й вищербили пам’ять,
Але перші стрічі не забуть.
Де тепер та з зорями-очима,
Чи іще обпікує вуста!?
Спогад, тихо скрипнувши дверима,
На порозі юністю постав.

І нараз так серце защеміло.
Важко дід на призьбі умостивсь.
Перед ним стояла в платті білім
Та, на котру цілий вік моливсь.
Та не встиг і словом обізватись,
Як розтала постать, наче дим.
Раптом баба погукала з хати:
– Спать пора. Уже ж не молодий.
Так, літа вже позгинали плечі.
Важко звівся, та й пішов на клич.
Вечір...
Ніч...

Вдома!

Літній раночку, мій друже!
Сонце. Квіти. Солов’ї...
Напої росою душу,
Очі небом напої.
Налилися соком вишні,
А чи молодим вином.
Кропива лоскоче тишу
Й та сміється цвіркуном.
Пахне хата ластівками,
Сива стежка – споришем.
Знаю, ходить по ній мама
Вітром, небом і дощем.
Почуваюся, як вдома,
Хоч насправді так і є!
Як я скучив – навіть втома,

Й та солодкою стає.
Вже бузків одквітли грона
(Їх із матір’ю садив).
Зачекай, сльоза солона,
Літо ж, ранок молодий!
Он цвірінькає на груші
Що – аж заздрять солов’ї.
Напої росою душу,
Очі небом напої!

Нащадок родів Ребеджуків і Палійчуків

Дмитро ПОЖОДЖУК
Світлини автора

Щастя – трата себе на творіння своїх рук, що буде жити і після твоєї смерті.
Антуан де Сент-Екзюпері

На пагорбі в присілку Медвежому притулилась хатина, в якій він народився. Здається, ніби нічого особливого тут немає, але впродовж віків на цьому присілку та сусідніх Бані, Багна, а згодом і Погір жили славні роди Ребеджуків і Палійчуків. Один із пращурів мого героя Івана Поляка по татовій лінії називався Михайло Палійчук, знаний на всю Гуцульщину співак та розповідач, до якого навідувався сам Володимир Шухевич, аби зробити фольклорні записи, а як винагороду за його скарби подарував Михайлові дзиґарок, виготовлений у Швейцарії, і той часомір досі зберігається в цьому поріддю.

Отеперечки в Космачі проживає онука Михайла Палійчука Явдоха, а Іван Поляк вже є онуком Явдохи. Явдоха Поляк (Палійчук) звікувала добрий кавалок життя. Вона чільна у селі писанкарка, добропристойна ґаздиня. Це ж її, разом із чоловіком Василем Поляком – знаним на Гуцульщині будівничим і столяром – зафільмував Олег Бійма у фільмі “Карпатські джерела”: Явдоха там пише писанки, а Василь – боднарить. Обоє чи не найбільше долучилися до виховання Іванка відмалку, виплекали в ньому любов до праці, призвичили шанувати старших, передали секрети своєї майстерності, бо ж хтось мусить продовжити кращі мистецькі традиції роду. Як невістка Люба повернулась з породільного будинку з немовлям, Василь привітав її і подарував метр та олівець, сказавши, що з нього буде великий майстер. Так і сталося.

Звісно, в цьому родоводі не бракувало хистів. Були тут і музиканти, і боднарі, і ткачі, і трачі, і фахівці військової справи, спеціалісти в галузях освіти, лісового господарства. До прикладу, Анастасія Поляк – мама Василя Поляка – була славною на всі гори боднаркою. Вона виготовляла виняткові пасківці та коновочки, оздоблювала їх паленою різьбою. А ще – бочки і бербениці, ґілетки і маслєнки, чоболови і полюбічки... Боднарило в Космачі небагато жінок, а поміж ними – Анна Палійчук, Ксенія Зизатчук і, безумовно, Анастасія Поляк. Усі три були з присілка Медвежого. Вони були самоуки. Та час минав, і до кебети необхідні були ще й знання.

Одним із перших вирішив здобути освіту син Василя Поляка – Петро, який закінчив у Коломиї технікум механічної обробки деревини, зараз виготовляє меблі. Згодом художню освіту здобули Петрова невістка Віра, а зараз навикає молодший син Олексій. Отож, коли перед Іваном Поляком постав вибір професії, він не вагаючись вступив до Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв на відділ “художнє дерево”, який успішно закінчив. Вирішив продовжити навчання в Косівському інституті прикладного та декоративного мистецтва Львівської академії мистецтв, аби краще вивчити традиційні гуцульські техніки дереворізьблення та сучасні методи опанування об’ємно просторовою пластикою, що є поєднанням досвіду традицій з пошуком нових виразних засобів і технологій.

Із вдячністю Іван Поляк говорить про своїх мудрих менторів Івана Романовича Молиня, Мирослава Богдановича Радиша, Любомира Дмитровича Гавриша, від яких переймає підспідки майстерності дереворізьблення. А ще юнак вивчає творчість таких видатних різьбярів Гуцульщини, як Юрія, Василя, Миколи, Федора Шкрібляків, Юрія та Семена Копанюків, Василя Девдюка, Марка Мегединюка... І пробує-продовжує творити. Він мріє робити великі форми (столи, скрині), однак зараз виготовляє малі форми (тарілки, скриньки) і в цьому засягає певного успіху.

Серед орнаментики зужитковує старовинні узвичаєні символи. Найчастіше – триквер, що є знаком вогню, вічності та чоловічої й материнської сили. Частогусто треквери з’єднує у формі колеса. Коло є символом злуки найвищого спокою з напруженою силою, вивершенням досконалості, образом вічності Божої...

Зважаючи на те, що Іванова бабуся Явдоха довгі роки у Космачі писанкувала, він переносить на дерево знаки із писанок. Найчастіше вживає такий знак, як зоря, який у Космачі називають ружа. Зоря є символом неба, визначенням порядку небесних тіл і потвердженням сонячного божества.

І як можна обійтися в дереворізьбленні без використання пшенички? А колосся й зерно є уосібленням предків святою їжею й обителлю сонячного божества. Сестра-студитка Дарія з Канади стверджує, що у сучасному християнстві колосся символізує Воскресіння, Містерію Христа й Божого царства. Пізніше колосся стає виявом і символом Святої Тайни Євхаристії. Доповнює орнаментику своїх тарілок і скриньок Іван Поляк пацьорками, які надають виробу особливого святкового вигляду.

Іван Поляк часто переглядає мистецькі витвори своїх предків, щось собі замальовує, аби згодом створити собі якусь нову роботу. А ще тут свято зберігаються родинні традиції, особливо на Великдень та Різдво. Мама Люба випікає смачні запашні паски не лише для себе, а й для українців з різних теренів України, які в неї замовляють. Баба Явдоха пише писанки, і з Любою вони старанно укладають у кобілочку невелику пасочку, всякої скороми, пару писанок, ставлять у бесаги, додають туди ще декілька маленьких перепічок і несуть до церкви святити, а після освячення ті перепічки і покрішку скороми роздають за душі померлих іншим горянам, потім вже можна споживати свячене. Але ще перед застіллям родини треба пошанувати маржину – по три рази доторкнутися бесагами із свяченим до кожної худобини. Так діється в цій родині з первовіку.

За традицією оті бесаги до церкви несе старійшина роду, в даному випадку Василь Поляк, а поруч син Дмитро несе пасківець з пасочкою, писанками та всякою смакотою (яйцями, ковбаскою, сиром, вареною солониною та м’ясом). Цей пасківець – родинна реліквія. Його виготовила ще Іванова прабаба – чільна боднарка Анастасія Поляк. Любов Поляк разом з дочками Наталією та Марічкою повишивали великодні рушнички...

Або на Різдвяні свята жінки в цьому роді готують традиційних 12 пісних страв. Наталя та Марічка ідуть колядувати в королиці, а Василь Поляк із синами Петром та Дмитром, онуком Іваном ідуть колядувати із ґаздами. Василь завжди в колядниках є за березу. Він і починає співати колядку – найдавнішу у Космачі. А тих колядок ґазда знає багато-пребагато. Як і народних пісень, бувальщин, оповідань, легенд, які приїжджають до нього записувати студенти і професори зі Львова і Рівного, з Києва і Варшави. Тож у цьому багатому творчому середовищі і зростає-розвивається талант молодого різьбяра Івана Поляка.

Іванова мама Любов прийшла до Поляків за невістку. Її родовід пустив міцне коріння на присілках Плаюци, Почоса, Лішів. Вінтоняки і Довіряки шановані в Космачі ґазди. Вони займаються вишиванням і ткацтвом, пасічництвом і виготовленням народного одягу, а колись в родах Вінтоняків-Довіряків були ще й будівничі, які споруджували на річці Пістинька клявзу, по якій космацькі гуцули сплавляли ліс, і серед тих керманичів були ґазди і леґіні з цього славного роду. Минули літа, а залишки цієї клявзи ще й досі зберігаються у Космачі. У ті роки було навіть видрукувано поштівку з цим штучним водним плесом, по якому сплавляли ліс.

Ще в 1933 році, коли семитисячна громада з усіх теренів Галичини відкривала у Космачі на присілку Плаюци Рідну Школу імені Маркіяна Шашкевича, баба Люби Марія Довіряк рецитувала поему Тараса Шевченка “Розрита могила” перед таким поважним людом:

Світе тихий, краю милий
Моя Україно,
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась,
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

Минуло дев’яносто років, а ці слова зараз, у час війни Росії проти України, такі актуальні. І прикро, що минулого 2023 року про дев’яностоліття школи в Плаюцах ніхто навіть не згадав. Якби жила Марія Довіряк, то вона б поспитала космачан, чиї вони діти і якого роду. Марія Довіряк на старості літ переповідала віршовані рядки Тараса Шевченка, і чоловік Люби Дмитро Поляк навіть завстиг записати на телефон.

У Космачі в минулих століттях жили і працювали видатні різьбярі. Василь Юсипчук виготовляв унікальні різьблені столи, Василь Топузяк – скрині, Микола Пожоджук – хрести та скриньки, Петро Палійчук – тарелі і кушки, а Дмитро Вінтоняк – ліжка, тарниці, кісєта... Про космацьку школу різьби красномовно свідчать твори майстрів у музеях України, Польщі, Австрії.

Іван Поляк впевнено крокує в майбутнє, опирається на підтримку своїх друзів-студентів Володі Сливчука, Володі Войтенка, Павла Гаврилківа, своєї великої родини. Він мріє про участь у поважних виставках і конкурсах, обдумує, як витворити нові вироби і ними прославити Україну, збагатити мистецькі надбання держави. Хай йому це вдасться, а доля космацького різьбяра Івана Поляка буде щасливою!

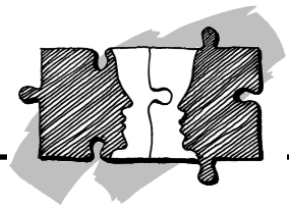

“Тут не лише Бог понад усе, а й Україна, а цього найбільше боялися російські царі та генсеки”.

За Україну голову поклали…

Олександр ВИННИЧЕНКО, журналіст із Донеччини

Я – вимушений переселенець з Донбасу. Не з власної волі змушений жити далеко від рідного Краматорська – на Прикарпатті. Першою покинула рідний поріг дружина. Спонукали навіть не часті обстріли і звуки сирени, а хворе серце. Я ж думав спершу відсидітися на городі, а там – може, все вгамується, то й не треба буде вирушати в далеку дорогу.

Уже й город посадив, а на душі кепсько. Не стільки від невеселих звісток з фронту, як через істину, що убогість не має правдивого голосу. Маю на увазі насамперед сусідів та однокласників (школу ми закінчили далекого 1965-го), які ледь не хором запевняли мене, що наше місто обстрілюють не московити, а ЗСУ. “Схаменіться, будьте люде, бо лихо вам буде!” – цитував їм Тараса Шевченка, та марно. Набридло нагадувати і подався на залізничний вокзал, де з великими потугами втиснувся у вагон. А наступного дня вокзал і привокзальна площа були обстріляні ворожими ракетами, після яких лишилися гори трупів...

Спершу подався до Східниці, що на Львівщині, де лікувалася дружина. Але ціни за проживання захмарні, тож згодом перебрався до прикарпатського Яворова. Тут, біля підніжжя Карпат, де розливається швидкоплинна Свіча, у райському куточку і причаїлося село Яворів, неподалік якого височіє Гошівський монастир, збудований багато століть тому. Запам’ятав його ще з 1966 року. Був тоді студентом, поїхав на канікули в Сибір підзаробити грошенят, яких потім вистачило, щоб наступні канікули велосипедом об’їхати 19 областей, у тому числі Карпати. А коли на початку 70-х років одружився, ми довго не думали, де проведемо медовий місяць. Подорожували ледь не все літо з наметом у рюкзаку за плечима, пройшовши майже всю територію чотирьох областей заходу України, шукаючи сліди Олекси Довбуша. Недарма ж мене, Олександра, в Донецькому університеті звали характерником Олексою. Тому тепер, коли постало питання, де осісти, вибрали Яворів.

Проте допис стосується не мене особисто, а земляка з Дружківки Андрія, якому в День захисників і захисниць України в селі Яворів відкрили меморіальну дошку такого змісту: “Андрій Альтиченко (21.03.1998 – 10.06.2022). Позивний “Альт”, командир міномета 3-го мінометного розрахунку 1-го мінометного взводу 3-ї мінометної батареї, 2-го десантно-штурмового батальйону 80-ї окремої десантно-штурмової бригади. Загинув, виконуючи бойове завдання поблизу села Богородичне Донецької обл.”. Андрій 18-річним юнаком став добровольцем і 2016 р. пішов на війну захищати селище Піски. Через два роки потрапляє до Львова на військове навчання, де знайомиться з дівчиною Галею родом з Яворова. Одружуються. А 10 червня Андрій загинув геройською смертю, за що посмертно нагороджений орденом “За мужність” III ступеня.

Отак обірвалося молоде життя на 24-му році. За цей час він устиг закінчити Дружківський технікум і збирався працювати на заводі, що виробляє гірничотехнічне устаткування. У подружжя народився син Максим, якого батько так і не побачив, лише в смартфоні...

...Після відкриття меморіальної дошки герою я підійшов до його матері Наталії Миколаївни, яка перебралася з Донбасу в Яворів, низько вклонився їй і поцілував руку. Це не перша переселенська родина з Дружківки. Є ще жінка з дітьми-дошкільнятами. З Краматорська ми одні, а ще є Людмила – пенсіонерка з Костянтинівки, Світлана з чоловіком і матір’ю з Попасної. Інші сім’ї з Борисполя, Запоріжжя, Нової Каховки, Голої Пристані – з півтора десятка сімей. А коли я прибув сюди наприкінці квітня минулого року, то їх було разів у три більше. Не витримали розлуки, повернулися додому. Як склалася їхня подальша доля – невідомо. Адже війна триває. Та мене хвилює інший аспект проблеми. Як відомо, кремлівські терористи посилають на війну багато ув’язнених. Ті йдуть на фронт з надією, що їм скасують термін. У нас же картина зовсім інша: воюють багато добровольців, які за покликом серця пішли під кулі заради України. Що з неї залишиться, якщо війна затягнеться надовго, – страшно й подумати.

Хоча саме про це путін і його зграя мріяли – поставити хрест на Україні. Спершу думали обмежитися спецоперацією, щоб за 2-3 дні захопити Київ, але й до затяжної війни готові, бо готувалися до неї 30 літ. За цей час на нашу землю переселено тисячі росіян, аби ті купили житло, роздивилися і тепер виступали в ролі навідників, щоб більше горя накоїти нашій країні.

Я не військовий, але не розумію, як цього не знали наші СБУ, розвідка. А втім, чого дивуватися київській горе-владі на чолі з кучмівським кодлом, яке породило олігархів і за правду відправило на той світ Гонгадзе. Для цих політиків що бідніше живе народ, то легше їм дорватися до влади, бо багато хто з наших людей звик жити за правилом “моя хата скраю...”. Тому чи варто дивуватися, що на президентських виборах переміг Янукович, якому не страшно було виконувати вказівки з кремля, протиставляти схід України заходу чи навпаки. Головне – розколоти Україну. На те росія і є тоталітарною. У тому суспільстві не треба бути духовною людиною, росія потребує раба і рабів продукує. У такого раба з’явилася і рабська психологія, він безбожно краде, хитрує, пристосовується, бреше, аби перетворитися на високопоставленого хама. Проте штучний поділ України на схід і захід не вдався. Це показала нинішня війна.

Однак це не означає, що бацила пристосуванства зовсім не зачепила західняків. Це помітно неозброєним оком. Але цьому тут перешкоджають дві обставини. У місцевого населення набожність у всьому їхньому єстві. Тут навіть вітаються не так, як у нас “Здрастуйте!”, а “Славайсу!” – “Слава навіки, а вам здоров’я!”

Багато хто з наших нових знайомих дотримується Божих заповідей, боячись порушити їх. У Карпатах, зокрема у бойків, кажуть: у чоловіка інтерес, коли повний черес. На відміну від східняків, які говорять по-іншому: з грошима і в грязі будеш чистий. Відчуваєте різницю?

По-друге. Тут не лише Бог понад усе, а й Україна, а цього найбільше боялися російські царі та генсеки. Яворівці старшого віку ще пам’ятають, як їхні батьки після звільнення Прикарпаття від фашистської наволочі опинилися в руках іншої наволочі – рашистської, тому ешелонами відбували в сибірські та казахстанські табори, де їм відверто казали: хотіли Бога і самостійної України, то нате, вдавіться ними...

Наостанок ще таке спостереження. Вулиця, де я нині мешкаю, носить ім’я Олекси Коляджина – члена УПА, який, коли його оточили радянські бійці, підірвав себе гранатою. Жив тут ще й інший Коляджин – Степан, якого рідні й односельці називали на польський лад – Стефанком. Юнака в 14 літ, у роки Першої світової війни, згорьований від смерті дружини батько Юрій вручає російському офіцеру з Краснодара, де тоді було багато ще не зросійщених українців. Вручає з братом Федьком.

Відтоді Степан Юрійович Коляджин 46 років проживе в Московії, бо за часів сталінщини його в рідну Галичину не пускали. Закінчив там Ленінградський університет, став редактором у “Держлітвидаві”. Це був талановитий редактор, який до того ж писав п’єси і поезію. Саме він дав редакторську путівку у світ багатьом письменникам. Ймовірно, саме тому, що він редагував їхні книги, два автори (Пастернак і Шолохов) стали лавреатами Нобелівської премії з літератури. Бо Коляджин зробив їхні твори не гіршими, а кращими в художньому сенсі. І чим же відплатили йому радянські класики літератури?..

У 1941 році в його квартиру потрапила фугасна бомба, згоріло все, включно з рукописами, всім майном і бібліотекою. Довелося вихідцю з Галичини поневірятися де прийдеться: то у знайомих, то в підвалах церкви, то в робочому кабінеті видавництва. І так ледь не до 1960 року. Тому не дивно, що захворів на сухоти й астму. Щоправда, за рік чи два до смерті московська влада виділила йому квартиру на околиці столиці, але він там уже практично не жив, бо більше перебував у лікарнях... Тільки після смерті Сталіна Степан Коляджин спромігся побачити рідних у Яворові, а потім подався до Львова з надією влаштуватися у видавництво “Каменяр”, але йому відмовили. Те саме було і в Києві.

Так непомітно і згасло життя... За кілька місяців до смерті в 1961 році йому було присвоєно срібну медаль ВДНГ, а поховали його як безхатька, так, що й могили рідні не могли знайти... Навіть на пам’ятник, хоч невеликий, не спромоглися. Може, і не загубилася б його могилка, якби письменники, яких він колись редагував, піднялися та й побігали з шапкою по колу, аби зібрати грошенят на той пам’ятник!

Отакі були їхні слова і діла. Останні виявилися мертвими, бо, мабуть, всі московити радіють українцям тільки тоді, коли бачать їх у домовині...

Чому я про це згадую, адже, здавалося б, Альтиченка і Коляджина нічого не пов’язує? А зв’язок є: обоє любили Україну. Це видно і з вірша, якого Степан написав ще в сталінські часи:

Знаю, прийде та щаслива
хвилина –
Вкраїна розірве кайдани важкі.
Підніметься гордо моя Україна,
Пропадуть навіки
чужинці-кати.

Один урок із “Маздою”

У Вижницькому ліцеї “Перша українська гімназія на Буковині” відбулася зустріч учнів і вчителів з воїном ЗСУ Гавриїлом Петращуком (позивний “Мазда”).

Як виявилось, учні досить обізнані з ходом війни, все розуміють і щиро переживають за ЗСУ, а найбільше хочуть якнайшвидшої перемоги і повернення всіх наших воїнів додому живими і здоровими. Цікавилися всім, що відбувається під час бойових дій і життям воїна до війни.

У підрозділі Гавриїла Петращука найстаршому воїну було 73 роки, а наймолодшому – 17.

Поранення він отримав у Херсонській області під час бойових дій – наступив на протипіхотну міну.

У місті Нью-Йорку (США) діє благодійна організація “Добрі справи”, засновником якої є виходець з України. Ця організація за допомогою волонтерів виділила кошти для протезування поранених воїнів ЗСУ. В їх число потрапив і матрос Гавриїл Петращук. Так він отримав і освоїв сучасний протез.

Американці з повагою ставляться до українських воїнів. Для них, як і для нас, вони є Героями. У Нью-Йорку часто до нього на вулиці підходили люди і щиро дякували. Як висловився воїн: “Перебування на лікуванні і реабілітації в США було рівнозначно перебуванню у висококласному курорті”.

У США він знявся з українською співачкою Альошою в музичному кліпі “Слава Україні”, який знімали на Великому Каньйоні і у величезному монументі – Валлі. Цей кліп здобув популярність у США, Європі та Україні зокрема.

Війну Гавриїл зустрів у Миколаєві, в 406-й окремій артилерійській бригаді. Потім були жорстокі і криваві бої в Харківській і Херсонській областях. Тоді завдяки героїзму і патріотизму наших воїнів вдалось звільнити значну частину окупованих територій і Херсон.

Учні слухали воїна, але їм важко було сприймати те, що в Україні триває страшна війна.

На запитання, ким він себе бачить після закінчення війни, важко відповісти, бо війна ще не закінчилася, а воїн планує повернутися до побратимів на фронт.

Для воїна на передовій лінії фронту такого поняття, як відпочинок, практично немає. Для нього головний відпочинок – поспати будь-де: під деревом чи в окопі...

Незадовго до повномасштабного вторгнення росії в Україну, коли служив в Очакові, Гавриїл побачив у своїй частині гарну дівчину у військовій формі. Познайомились, покохали одне одного і створили дружню сім’ю, основою якої стала любов одне до одного і до військової справи. Ім’я його коханої романтичне – Лілія. Виховують донечку Злату, якій нині два з половиною роки. Рости щасливою, донечко! А тато з мамою забезпечать тобі перемогу, мир, щасливе дитинство й життя! Як казав пророк Т. Шевченко: “І буде син, і буде мати, і будуть люде на землі”.

Дмитро НИКИФОРЯК, голова РО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Чернівецька обл.

Співчуття

Друзі з Донеччини з великим сумом повідомляють про смерть Івана Івановича Козлова, підприємця і мецената з Костянтинівки, який допомагав краєзнавцям і просвітянам. Не забудемо. Співчуття рідним, усім, хто знав покійного.

Тетяна ДЕЙНЕГІНА,
заслужена журналістка України

Від оріїв до козака

“Дивись під ноги! Уважніше дивись під ноги! Дивись під ноги, а то впадеш!” – кому з нас у різних варіаціях (і хіба тільки в дитинстві?) не доводилось чути ці вказівки, поради, побажання? Неусвідомлено, непомітно, але суттєво, а іноді й визначально вмонтовують люди парадигму свого духовного всесвіту в якнайчастіше буденну й одноманітну систему координат земного життя, чи просто існування. Виправдовуються, розтираючи чергову гулю: “Якби знав, де впадеш, то й соломки підстелив би…” – або згадуючи із сумом, що “під ноги дивитися треба!”.

Але на відміну від тих, хто уважно дивиться на землю, оминаючи вибоїни, байраки, камінці та калюжі під ногами або на дорогах життя, крокуючи, чимчикуючи чи шкандибаючи надійними, утрованими попередниками доріжками, шляхами, стежинками, є інші... Вони, необачні, прокладають свої стежини в степу, у місті, в суспільному житті. Вони обирають важкий шлях, небезпечний, як воєнна стежина, вони йдуть навпростець, напролом, цілеспрямовано, безупинно, ніби позбавлені страху, не обертаючись, щоби не загубити свою Еврідіку...

Саме до таких, “інших”, я долучила Сергія Мартинюка з першої нашої зустрічі. Тоді, майже нічого про нього не знаючи, прочитала запрошення від “друга по фейсбуку” на презентацію нової книги. І попри те, що означена подія відбувалась десь там, де Макар телят пасе, та й своїх проблем було чимало, не стала пручатися велінню душі. Далеченько від гомінких столичних вулиць, у парку, який і зараз, напевно, носить ім’я “свєтіла рyzzкой поезіі”, поміж численних майданчиків книжкового ярмарку, я, не зупиняючись, прямувала саме до людини, яка відповідально і усвідомлено сповідувалась на обкладинці своєї презентаційної книги: “Маю честь бути Українцем”.

Не одразу зрозуміла, що це саме він, письменник-патріот-воїн Сергій Мартинюк впізнав мене по фейсбучних світлинах і радісно-впевнено крокує назустріч. Його, неочікувано гостинні, щирі, дружні обійми раптом нагадали величну, зосереджену на чомусь неземному, білу птицю, яка на біло-голубому небі обкладинки його книги несла на крилах горде, загадкове, визначальне “Українцем”. І біла (зазвичай, як я згодом переконалася, бо найулюбленіша), гладдю вишита сорочка, і внутрішнє нестримне світло, і завзятість, і переконаність, і звитяжність кожного письменницького слова, кожної сентенції, думки, розміркування поволі складалися в моєму нотатнику формулюванням-узагальненням: “Бог крила розпростер над вашою долею!”

“Бог крила розпростер...” – вже не перший рік асоціюють для мене це словосполучення з піднесеною українськістю, яка визначає творчу, громадську, життєву парадигму Сергія Яковича Мартинюка. І комусь може здатися, що летить він святково-урочисто життям, що нагадує суцільну презентацію... І вже з перших сторінок книги “13 віршів, або Битва за Ірпінь змінила світ” летить, усміхаючись, ніби ніколи не дивився смерті в очі, навіть коли вона, здавалось, була вже “невідворотна і близька”:

Куля “вжикнула” і гілочку скосила
Якраз у сантиметрі від голови.

Він обіймає кохану, ніби вони на сьомому небі – так, по-сосюринськи, бо “через тисячі літ лиш приходить подібне кохання...” Це – про них. І називає свою чарівну Марічку красивим жіночим іменем Лада, яке асоціюється зі старослов’янською богинею, що уособлює весну, красу й любов, а також протегує шлюбу і сім’ї. Заради своєї Лади, заради лада в серцях, сім’ях, в українському суспільстві вже в перший день рашистської навали Сергій Мартинюк, випускник (чим сам пишається!) Одеського вищого військового командного артилерійського училища (1983 р.), учасник двох Майданів, взяв мисливську зброю і в Ірпені приєднався до Сил територіальної оборони: “Від сьогодні я – солдат. Україна потребує солдата Мартинюка...”

Навіть без шоломів, без “броників” доводилось воювати. Тому для Сергія Мартинюка не девіз – вимога! – військового вишколу: “За Україну треба вбивати, а не гинути”.

Він несе по життю донечок не на руках – на крилах українства!

Він не просто до безжалісності вимогливо проводить вишкіл тих, для кого життєва необхідність тримати в руках зброю – боротьба з ворогом, яка дарує можливість бачити Небо, позбавляючи окупантів такої можливості назавжди:

Не я прийшов у Рязань,
А московит прийшов в Ірпінь,
В мій дім – і не чекай пощади...

Жорстокими реаліями війни звучать далекі від поетичного романтизму накази: “Бий... Знищуй... Стріляй...”

Пам’ятаю, як, знайомлячись з книгою Сергія Мартинюка “13 віршів, або Битва за Ірпінь змінила світ”, я весь час згадувала слоган, з якого для мене почалось знайомство з фейсбучною сторінкою С. Мартинюка:

“Спочатку стріляй, а потім запитуй: хто?!”

Не буду приховувати: здригалася душа від думки про жорстокість, про людяні закони – спочатку би переконатися в злочинності, потім влаштовувати страту... Але біль у серці і пам’ять невтішна нагадували, що нелюди прийшли на українську землю, що, нарешті, зняли маски “братерства” андрофаги, вже переконали в цьому не тільки українців Іловайська трагедія, Буча, Ірпінь... Вже не потрібні докази. Як запевняв клятих московитів поет Юрій Рибчинський: “Я уб’ю тебе, мій враже, за Житомир, Київ, Львів, І ніхто мені не скаже, що людину я убив!”

За спиною Сергія Мартинюка, письменника і воїна, Ірпінь був уособленням України. Битва за Ірпінь змінила світ, за формулюванням письменника. Але вона змінила і самого Сергія Мартинюка. Навіть зовнішньо – це не можна не прочитати по кожній зморшці на його обличчі, по різкій зміні виразу обличчя, по темряві, яка шлейфом чорного четверга страшного 2022 року додає свої ознаки чи додатки зазвичай усміхненому, доброзичливому, натхненному погляду очей.

Цей бій такий, як вчора,
І ти живий, як вчора, сьогодні...

Не можна не відчути, що іноді рядки одного і того ж вірша було написано в різних місцях, в різні дні.

Тінь, перехоплена прицілом. Постріл –
І цей постскриптум для окупанта –
Вантаж 200 і в державу 404.
Не)(уй шастать!
Не раді тут тобі...

Останні рядки першого з “13-ти віршів” солдат Ірпінської територіальної оборони записав третього дня повномасштабного вторгнення рyzzких окупантів на святу українську землю. Я намагаюсь уявити, в якому саме місці відбувався той чи інший бій. Чи біля мосту, по якому так радісно під час перебування в письменницькому Будинку творчості було колись прямувати до лісу за річкою... А може, саме в тому лісі, де окопи і дзоти нагадують події Другої світової, влучив рашистський окупант у солдата Мартинюка, і земля захиталась, і небо... Ні, не впало небо, бо інакше Сергій його не побачив би, бо, скоріш за все, не казали йому в дитинстві: “Дивись під ноги!” – Він дивився в Небо...

Напевно, звичка “не дивитися під ноги” з молодих років на російськомовній Одещині допомогла йому не зрадити мову солов’їну.

Напевно, саме ненавченість “дивитися під ноги” під час “боїв” молоді “район на район” допомогла зробити необхідні висновки, коли почув розмову директора школи з вчителем історії: “Що більше ”хохлів” себе покалічуть і поріжуть, то нам буде краще”. Він перестав “битися”.

Чи відкрив тоді Сергій найпопулярнішого в СССР Даля? Вже із-за “парєбріка” насувалися недобрі передчуття, а знайомі чи родичі із рф завчено починали телефонні дзвінки запитанням-приколом: “Ну, чьо там у хахлов?” – і майже напам’ять декламували:

“Хохол (*цитую мовою оригіналу*) – ассимилированная часть этноса, потерявшая свой родной язык, обычаи, религию, культуру, духовность.” (Толковый словарь московского наречия русского языка. В. Даль.)

Можна зараз багато згадати про роль книги як диференційної складової у сучасній гібридній та дифузній війні (Гірко, що книга Г. Боброва “Эпоха мертворожденных”, до речі, мешканця Луганщини, ще з 2003 року була бестселером, настільною книгою майже кожного другого чи третього сьогоднішнього окупанта, яких цілеспрямовано й наполегливо готували до “рятування рyzzкіх” в Україні. Чи було це непомітним? Ні. Книги Боброва (не хочу робити рекламу) офіційно були заборонені в Україні. Але Інтернет робив свою справу... Напевно, не одна людина з тих, хто читає зараз ці рядки, згадає наші перестороги, які залишилися позбавленими протидії).

Треба віддати належне українському патріотові Сергію Мартинюку, який не погоджувався покірно “дивитися під ноги”. Гордо дивлячись на українське небо, він не втомлювався будувати шлях своєї долі:

– Я – українець. Я – ваш. Я – нащадок славних оріїв, скіфів, антів, Київських королів. У цьому житті я не просто буду брати участь, я буду боротися і перемагати. Я – ваш.

Я – українець. Ми живемо у вільній державі. Людина не існує окремо, як не існує вона вічно. Ми всі живемо разом.

І, звичайно, пишався, що саме орії (такою була згідно з міфологією найстародавніша назва давніх українців) – першоорачі світу. Саме вони, наші давні предки-українці, приручили коня, винайшли колесо та плуг. Першими у світі окультивували жито, пшеницю, просо. Свої знання з рільництва та народних ремесел понесли в Китай, Індію, Месопотамію, Палестину, Єгипет, Північну Італію, на Балкани, в Західну Європу, Скандинавію. Племена оріїв стали основою для всіх індоєвропейських народів. Як не додати до гордих рядків короткої довідки (за Л. Силенком) однокореневі слова: життєдайність, жито, жити! – І навряд чи потрібні коментарі...

...День за днем. Крок за кроком прокладає Сергій Мартинюк свій духовний шлях від орія до козака, від хохла до українця. Шлях людини до себе – громадянина, патріота. Шлях до права “народом бути!”

До відчуття себе Українцем.

І багато років потому в зимовому пеклі смертоносного вогню Ірпеня–2022, може, з Небес злітали до побратима Сергія Мартинюка слова незабутнього Героя України Миколи Руденка:

Ні, годі жить, води набравши в рот, –
Кричати треба, щоб згадали люди:
Була Вкраїна – військо і народ.
Була... [І знову буде!]

Остаточно переконують у невмінні Сергія Мартинюка “дивитися під ноги” його спогади про службу в Зеленому Клині на Далекому Сході: “Там і зрозумів, звідки беруться такі “русскіє”. Там, на Далекому Сході, у нього розплющилися очі на всю оту московську брехню про її велич і давність. Написав рапорт на звільнення, а його не звільняють, тому що нема кому служити в їхній армії”, – і на цьому я припиняю цитування і рекомендую вам, шановні читачі, звернутися до цікавого й неперевершено корисного життєвого досвіду воїна і письменника С. Мартинюка (Сергій Мартинюк (Світогор Лелеко). “Маю честь бути Українцем”).

Повертаючись до “13 віршів...”, варто ще раз згадати, що найчастіше письменник починається навіть не з вміння писати, а з характеру, що перевтілюється в Долю, з власного досвіду. Як і в попередній книзі з величною і водночас теплою назвою “Пишаюсь, що я – українець, або Лелеки рідним гніздам не зраджують”, яку Сергій Мартинюк презентував 22 грудня 2021 року в Київському Центральному Будинку офіцерів, автор нагадує, що кожен, хто серйозно приходить в літературу, має принести в неї те, що він знає краще за всіх живих і мертвих, що пережив, перестраждав, відчув душею і серцем, про що не має права не розповісти, не донести до людей.

Незважаючи на неймовірний холод того грудневого вечора за вікнами Будинку офіцерів, захід, організований Спілкою офіцерів України, перетворився на вдумливу, принципову і водночас душевну дискусію про роль письменника в дуже складні для України часи.

Голова ВГО “Спілка офіцерів України”, полковник Олександр Сасько зауважив, що книга Сергія Мартинюка є величезним творчим доробком у процесі утвердження української національної та громадянської ідентичності. Лейтмотивом спілкування стала сентенція, що творчість С. Мартинюка – це вагомий феномен, і не тільки літературного звучання.

Але формулювання щодо феномену цього знакового для українців здобутку має набагато глибше значення, ніж згадка про те, що “книга ”Маю честь бути Українцем” продовжує мандрувати по світу і збирати нагороди”. Бо саме ці “мандрування” та “збирання” – це наслідок, результат і визнання (а не навпаки!) неймовірної праці її автора Сергія Яковича Мартинюка. Його неймовірна активність, невтомність, креативність обережно і толерантно, але наполегливо, принципово і безповоротно огортає душі і серця справжньою українськістю, дарує життєдайні духовні імпульси до власної сповіді, доленосного рішення – промовити: “Маю честь бути Українцем!”

14 грудня – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС

Забуття Насті Шевченко

Ольга САМОЛЕВСЬКА,
кінорежисерка, лавреатка міжнародних премій та фестивалів

Але не бійся прикрого рядка.
Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків,
хоч вони як ріки.
Людині бійся душу ошукать,
бо в цьому схибиш —
то уже навіки.
Ліна Костенко

Історичний факт – Тарас Григорович Шевченко розлютився на свого друга, який погнав слугу в заметіль і тріскучий мороз віднести нетермінову записочку Шевченкові. Бо, як скаже поетеса XX століття:

І якби на те моя воля,
написала б я скрізь курсивами:
– Так багато на світі горя,
люди, будьте взаємно красивими.

Убієнна Анастасія Григорівна не була ні сестрою Кобзаря, ні стовповою дворянкою – була простою селянкою, але відомі Шевченківські лавреати могли б її врятувати... Та попіл страдниці стукає в моє серце вже багато літ. Біженці, біженці... Ще не забули ми страждань чорнобильських біженців, а вже накрила нашу країну нова хвиля – ні, не хвиля, а цунамі біженців. Як же це страшно – з чиєїсь злої волі відриваєшся від свого Всесвіту і летиш, як березове насіннячко, невідомо куди...

У квітні 1986 року, після фатального вибуху, *більше* 260 тисяч мешканців Чорнобильської зони вантажили в автобуси, кудись везли ***"на три дні",*** мовляв. Поїхали з рідного села Луб'янка і сестри Шевченко. Але вони так і не змогли призвичаїтися в новобудовах. Тягнуло до рідних стежин, до рідних осель. Сестри повернулися в Луб'янку лісами і болотами, обходячи КПП, так само, як діставалися до рідних домівок у зону безумовного (обов'язкового) відселення понад 1200 переселенців. Держава так і не спромоглася створити їм більш-менш людські умови життя. Залишалися по селах вигнанці з соціуму, прив'язані до рідної землі. Ті, хто пережив страшний голодомор, страшну війну, жахливі експерименти над народом...

І найбільшим їхнім жахом було: *"А хто ж мене в землю зариє?"*

Напис на стіні мертвого будинку: *"Прощавай і прости, рідний доме"*.

Напис на сільському асфальті: *"Ми поїхали о 17.20"*.

Напис на дерев'яному паркані: *"Ми повернемось!"*

Перші роки влада боролася зі старожилами – і електрику обрізували, і пенсію не привозили. Міліція пророчила їм мученицьку смерть від радіації. Але своя земля – та, що до тебе промовляє. Як її можна залишити, навіть сплюндровану? Це все одно що матусю хвору покинути.

О. Довженко порівнював біленьку українську хату з печерицею. Напіврозвалені чорнобильські хати вже не біленькі, вже не хати, а похмурі потонулі кораблі серед диковинних водоростей. І всі сподівання, радощі, смутки й страждання, які населяли ті галасливі чи тихі хати, теж потонули.

Сестри Ольга та Анастасія Шевченко жили недалеко одна від одної у хатках своїх. На Зелені свята вони за старовинним звичаєм вистеляли татарником долівку. ***"Щоби душі рідних приходили й затишно спочивали у привітній та духмяній хаті".*** Як вони раділи! Бо якби залишилися на висілках, то хто ж тоді зустрічав би душі рідних? А на Паску готували поминальні страви, поминали вголос усіх рідних і сусідів-односельців, ніколи нічого не шили в це свято, аби душі батьків не поранити голкою.

Ольга Григорівна пам'ятала довжелезні ***божінні*** вірші, Анастасія Григорівна співала старовинні поліські пісні: ***"Ой живи, чоловіче, ой живи та й покайся, у великі розкоші ти не вбирайся. Бо великі розкоші – вони тебе зрадять, в темний гроб запровадять..."***

Колишня перша леді України Катерина Ющенко приїздила в Чорнобильську зону з нагоди 20-річчя катастрофи, зустрічалася зі старожилами. Селяни просили допомоги в забезпеченні їх нормальним медичним обслуговуванням, автобусом на базар – хоча б двічі на місяць. Перша леді наказала помічникам усе це записати, залишила подарунки, білосніжну усмішку, поїхала – й забула про покинутих у Зоні людей.

Сестри Шевченко

...Десь у році 2006-му перед Паскою тодішній директор "Укртелефільму" Олег Бійма привіз у Луб'янку поетесу Ліну Костенко на зйомки телефільму про самоселів зони. Самоселами тих селян назвала міліція, а вони називають себе старожилами і завжди чекають на машину з материка, як на блакитний чарівний вертоліт, з якого будуть роздавати – ні, не смаколики, а найнеобхідніші речі і продукти, що їх не виростити на городі. Знімальна група вручила тільки тим, кого знімала, по пасочці – знімальний реквізит, так би мовити. Про це сам О. Бійма розказував у дикторському тексті фільму.

Найпроблемнішу із зафільмованих тоді подій О. Бійма не впустив у своє кіно.

Це вже потім, після вбивства Анастасії Григорівни, ми знайшли на студії у незмонтованих відеоматеріалах того Великодня: сестри Шевченко розказують, як готувалися до розговіння, пекли, смажили, дістали зі своїх нехитрих схованок всі найсмачніші припаси...

Анастасія Григорівна пішла згрібати бадилля в городі, а коли повернулася до хати – там вже хазяйнували двоє страшних дядьків, які так вдарили її по голові чимось важким, що кров залила очі, і вона втратила свідомість. Скільки так пролежала в своїй крові – не пам'ятала. Отямилася від сильного болю і шуму в голові. Її трусило, руки були зв'язані, в роті – кляп... Поповзла до лавки, щоб якось опертися. Ледве встала з долівки. Її хитало й нудило. Не тільки святкових припасів – ніякої їжі в хаті вже не було. У Чорнобильській зоні вдосталь житлової площі, а от за їжею рецидивістам доводиться полювати, відбираючи її силоміць у селян, яких тут – від однієї до кількох кволих осіб на село.

...Анастасія Григорівна довго звільнялася від мотузки, плачучи і молячи Бога. Злодії зачинили хату ззовні, довелося перелізти через вікно. Ох, як важко дибати до сестри неслухняними тремтячими ногами! Як хочеться лягти прямо в траву, щоби не крутилося все перед очима! Та я ж потім не встану! Дійду попри все, а там відлежуся й поїм...

...Сестра, побачивши закривавлену істоту, страшно закричала. Плачучи, обмила рану, забинтувала і побігла до сусідки, Ольги Ющенко, у якої, єдиної на все знелюднене село, був радіотелефон. Міліцейський рейд дав частковий результат. На жаль, один злодій втік, але другого упіймали. Ним виявився колишній мешканець Луб'янки.

Анастасія Григорівна знає цього мешканця, знає і Ліну Василівну, бо вона ж уже приїздила в Луб'янку з етнографічною експедицією збирати фольклор. По газетах та журналах тисячами і назавжди розійшлися обійми уславленої поетеси і маленької селянки. І називала Ліна Василівна Анастасію Григорівну просто Настею. От і пориваєтся Настя в цьому Великодньому відеозапису зняти хустку і показати Ліні Василівні *"дірку в голові"*. Та Ліна Василівна жестом стримує її – не хоче на те дивитися. І просить Настя іменитих діячів культури подзвонити кому треба, щоби переселили її звідси, адже той бузувір, якого посадили, відсидить і знову з'явиться. І вже доб'є. Ну, як їй жити у постійному чеканні розправи? І до сестри не переселишся, бо обох зі світу зжене!

Імениті діячі культури – вільні люди. Вони сіли в своє швидке авто – і миттєво все забули.

Ровесниця Ліни Василівни Анастасія Григорівна залишилася у своїй хатині чекати приїзду машини з Києва. А тим часом злодій встиг відсидіти строк і повернутися в Луб'янку. Йому було дуже легко і втішно одного дня прийти до знайомої хати, схопити худесеньку бабусю за волосся, пригнути і рубанути сокирою по потилиці...

Режисерка Ольга Самолевська, оператор Віталій Боровик на зйомках у Чорнобильській зоні

Коли наша етнографічна експедиція приїхала в Луб'янку, Ліна Василівна була з нами. Ми записували довгі церковні вірші у виконанні Ольги Григорівни Шевченко, яка і розказала про страшну смерть її тихої сестри. Ми пішли до спорожнілої хатинки. Ліна Василівна далі Настиного колодязя не захотіла іти. І – ні слова про благання Насті допомогти їй. І ніхто з нашої експедиції не знав про великоднє прохання Насті, бо ще й гадки не мали про існування відеоматеріалів, а Ліна Василівна нічого не розповіла.

Лише через рік я побачила ті матеріали на "Укртелефільмі" і взяла їх до свого фільму "Перша леді зони відчуження". Але О. Бійма вилучив з фільму саме цей епізод – він був тоді художнім керівником студії. Проте матеріали ці не загинули.

А чи міг сам О. Бійма за бажання врятувати Анастасію Григорівну Шевченко? Досвід показує, що міг би. Можливостей вистачало. Тодішня перша леді Катерина Ющенко посприяла, аби надали квартиру луб'янківській мешканці Марії Беленчук невдовзі після того, як ми з моєю донькою віднесли на Поділ у фонд "Україна-3000" мій сценарій "Самотність пані Ющенко та її оточення". Там був епізод про Марію Беленчук, яка все життя прожила в цивільному шлюбі, самозречено доглядала за хворим чоловіком до самої його смерті, але бюрократи не відселяли її з Луб'янки, бо вона Ніхто.

А чи не достатньо було Ліні Василівні зателефонувати в Адміністрацію Президента? Так, цього вистачило би! Адже вона розказувала, як у 2006 році після викрадення картин Марії Приймаченко у Болотні Федір Приймаченко звернувся до неї. І вона зателефонувала в Адміністрацію Президента. І злочинців зупинили. І картини були врятовані.

У лютому 2012 року донька поетеси Оксана Пахльовська збирала імениті підписи на захист Юлії Тимошенко, яка тоді незаконно відбувала термін. Я погодилася підписати цього листа, але зауважила п. Оксані, що Юлею з Кабміну займатися престижно, бо це *"формат"*. А от Настя з Луб'янки – *"не формат"*. О. Пахльовська відповіла листом, що в трагедії винна система і порадила мені читати знамениті вірші, ставити запитання, насамперед, собі, апелювати до своєї відповідальності, бо я, мовляв, не знаю, скільки її мама "наковталась радіації, щоб зрозуміти, що там відбувається".

А я й справді запитувала себе: навіщо даремно ковтати радіацію? Навіть, якщо збираєш матеріали для власних творів. І кілька років організовувала збір гуманітарної допомоги, наскільки мій голос з вулиці могли почути. До речі, у коридорі Фонду Святої Марії (Анни Матіко-Бубнової), куди я прийшла, було повно коробок з продуктами, але мені відмовили. А Ліні Василівні не відмовили б. Проте листа вона не схотіла підписати.

Слава Богу, на моє прохання відгукнулися прості прихожани церкви. Відгукнулися грошовиті та щедрі люди з числа наших глядачів і друзів. Ми кілька разів возили "рафіками" ліки, харчі та одяг в зону. Світлої пам'яті Атена Василівна Пашко готова була віддати більшість своїх теплих речей. Так само реагували і невідомі люди. Це нормально – робити те, що в твоїх силах.

...За небо в небі,
за дитячий сміх,
за те, що можу, і за те,
що мушу,
вечірнє сонце, дякую за всіх,
котрі нічим не осквернили
душу.

Тоді я відповіла п. Оксані: "Більше 200 підписів ми зібрали, щоб поновити рейси автобуса на базар і забезпечити медичне обслуговування в зоні. І віднесли листа в Кабмін, який тоді очолювала Ю. Тимошенко. Не знаю, скільки підписів Ви зберете на її захист, але усі наші підписи втрачені – пані Ю ніколи було реагувати на наш довгий лист. Ви справедливо вважаєте, що людина не може все вирішити, за все взятися, всім допомогти. Але це не означає, що вона не повинна прислухатися до поруху серця!

Дякую за пораду прочитати і зрозуміти вірші. Мені здається, я розумію, що треба *"принаймні вік прожити, як належить"*. Я згодна з Вами, що систему треба змінювати. Система випробовує людину,

А. Г. Шевченко, Л. В. Костенко .
Зйомки О. І. Бійми, які не увійшли в його фільм

пропускаючи її не тільки крізь вогонь і воду... Мені дуже шкода, Оксано, що Ви не висловили жалю з приводу вбивства. Загинула людина, яка могла врятуватися одним листом або телефонним дзвінком.

Достатньо було тільки стати на її бік. Ви усім розкажете, скільки мама перестраждала через Чорнобиль. А чи відчуєте, скільки перестраждав кожен із тих, хто повернувся жити на свою радіоактивну землю? Каторжна боротьба за виживання, відмова від усього, аби тільки жити у рідній хаті. Ви пишаєтеся, що Вашу маму хтось попросив: *“Візьміть Україну на руки і винесіть її з цього вогню”*. Так, це звучить гордо. А от “*Заберіть мене з Луб’янки*” – ніяк не звучить. Правда?

Я не тільки вірші пам’ятаю. А ще й фільми! І шедевр А. Аскольдова “Комісар” рекомендую – фільм про зіткнення пафосу зміни системи з нормальною людяністю, яка рятує життя. Розумію, що Ви намагаєтеся вигородити свою маму. І я б захищала свою матінку, але моя матінка до останнього подиху була щедрою і чуйною до всіх, кого вона знала, бо жила за українською моральною традицією. А Бог один на всіх”.

На цей мій лист пані Оксана вже не відповіла. Коли Ліна Василівна і О. Бійма стояли перед бабусею Настею, вони були представниками системи і не відчули, що тоді їх сприймали як самих посланців Господа.

Щиросердний (як і бабуся Настя) Федір Приймаченко у страшний момент свого життя звернувся за допомогою до конкретної людини, а не до абстрактного міністерства. І картини були врятовані! Але то були картини всім відомої Марії Приймаченко, і корпоративна солідарність тут спрацювала! А от чи цікаві відомим людям страхи невідомої бабусі Насті із зони?

Чужа душа – то, кажуть,
темний ліс.
А я кажу: не кожна,
ой не кожна!
Чужа душа – то тихе
море сліз.
Плювати в неї – гріх тяжкий,
не можна.

П’ятнадцять років минуло від того тихого вбивства. Із березового насіннячка, яке в ту осінь розлетілося по спустошеній зоні, нині виросли дорослі берези. Ті берези ніколи не плакали, бо вже далеко від них люди з сокирами. А от самі люди продовжують плакати. Горе залишається невичерпним, хоча вже змужніли нові покоління, для яких наймасштабніша техногенна катастрофа є майже доісторичною подією.

Але ж забути страждання чорнобильців – це як забути війну...

Митець світового рівня

115 років тому в містечку Лохвиці на Полтавщині народився Михайло Дмитренко, видатний майстер станкового й монументального малярства.

Олександр ПАНЧЕНКО,
доктор права, приват-доцент Українського Вільного Університету (Мюнхен)

Народився 9 листопада 1908 року. По закінченню місцевого реального училища Михайло навчався у Київській художньо-індустріальній профшколі, а потім – у майстерні знаменитого Федора Кричевського на факультеті малярства Київського художнього інституту, який закінчив 1930 року. Згодом уродженець полтавського Посулля Михайло Дмитренко працював на Донеччині і в Києві художником театру, пізніше – асистентом кафедри малярства та доцентом кафедри рисунка на архітектурному факультеті Київського художнього інституту. Після так званого “золотого вересня” 1939 року, коли сталінські верховоди після підступної змови з німецькими нацистами “визволили” від поляків захід України, аби встановити там криваву диктатуру, – Дмитренко був “направлений” разом з іншими підсовєцькими мистцями до Львова, й того ж таки 1939 року очолив Львівське відділення Спілки художників.

Мюнхенський період

Під час Другої світової війни наш земляк був одним із організаторів Спілки праці українських образотворчих мистців, організував ряд видатних художніх виставок. У 1944 році він перебрався до Західної Німеччини, працював у галузі станкового малярства та книжкової графіки, став одним ініціаторів заснування часопису “Українське мистецтво”. На початку 1947-го року у Мюнхені постала “Українська спілка образотворчих мистців (УСОМ)”, яка об’єднувала мистців різних мистецьких напрямів, які тоді жили переважно у таборах переміщених осіб у Західній Німеччині й Австрії. УСОМ влаштувала кілька виставок, брала участь у міжнародної виставці УНРРА (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) в Німецькому Національному Музеї у Мюнхені (1947), видала 2 випуски багато ілюстрованого журналу “Українське Мистецтво” (редактор – Михайло Дмитренко) й кілька альбомів та монографій.

На чолі спілки українських образотворчих митців Канади

1951 року митець перебрався до Канади, працював як маляр й графік у Торонто. Там очолив образотворчу секцію Літературно-мистецького клубу (коли наприкінці 1940-х й на початку 1950-х років до Канади почали приїжджати українські мистці, вони разом з іншими діячами української культури створили 1952 року Літературно-мистецький клуб у Торонто), яка гуртувала мистців і була дуже активною. Після успішної “Першої Зустрічі Українських Мистців Канади й Америки з Громадянством” 1954 року в Торонто, образотворчі митці в Торонто вирішили створити окрему організацію під назвою “Спілка Українських Образотворчих Мистців” (УСОМ). Задум постав наприкінці 1955 року, а вже 1956 року УСОМ розпочала свою діяльність. Основоположниками Української Спілки Образотворчих Мистців у Канаді (УСОМ) були Михайло Дмитренко, Богдан Стебельський та Іван Кейван. Першим головою УСОМ обрано Михайла Дмитренка.

Шевченко Тарас.
Автор – Михайло Дмитренко,
Національний музей Шептицького, Львів
(світлину надав Володимир Глобін)

На американській землі для української культури

Від 1957 року він замешкав у Віндзорі, від 1960 – у Детройті (США), де був членом редколегії журналу “Нотатки з мистецтва”.

У станковому малярстві він створив багато композицій національного характеру, був також портретистом, залишивши ряд портретів відомих особистостей, та графіком, брав участь у численних збірних виставках у Києві, Одесі (1934), Львові (1942), Зальцбурґу (1944), Мюнхені (1947), Торонто (1954), Детройті (1960) та влаштовував індивідуальні виставки – Гемтремк 1962), Віндзор (1966), Філядельфія (1967), Детройт (1968), Чикаґо (1971), Дженкінтавн (1976), Український культурний центр у Воррені (1982) й інших. Уродженець села Білий Колодязь Вовчанського повіту на Харківщині український поет, перекладач й журналіст Олекса Веретенченко (Розмай), автор збірок поезій “Перший грім”, “Чорне гніздо”, “Дим вічності”, “Заморські вина”, поеми “Чорна долина”, перекладу поеми Байрона “Мазепа” (1959), написав зворушливі рядки:

Мав душу праведну і щиру,
Сам Бог до нього був ласкав:
Одважив хисту повну міру,
Дар творчости подарував...

Едвард Козак (ЕКО) (ліворуч) та художник Михайло Дмитренко, Лохвиця, кін. 1940-х років (світлина з фотозбірки Edward T Kozak)

Ще один визначний лохвичанин, що донедавна мешкав у Львові, світлої пам’яті Микола Євгенович Петренко у своїй книзі “Зболені стигми” (Львів, 2005) схвильовано писав: “...читав спогади про мого земляка художника Михайла Дмитренка, він на американській землі для наших земляків оздоблював десятки храмів, – тож звичайна людина у повсякденні ставала на виконання робіт наче Божим слугою. Це ще від часу оформлення першої в його творчій біографії церкви: ще в 1942 році в Городку, з благословення самого митрополита Шептицького...”.

В іншому неопублікованому дописі “Пейзаж з червоним акцентом” згаданий мною Микола Петренко пригадував: “...Це був рік 1936 чи 37-ий. Моя рідна Лохвиця, літо. І от на нашій околиці появилося диво – молодий художник із Києва. Ходив левадами та вигонами, вибирав собі догіднішу натуру. Цього разу він отаборився неподалік нашої хати, на пагорбику, звідки відкривалася гарна перспектива на Миколаївський цвинтар. Не сам, а з казково вродливою супутницею, дружиною не дружиною, нам годі знати... Прізвище мого земляка було Михайло Дмитренко. Так, саме він і був співавтором Сергія Литвиненка незугарної скульптури в центрі Львова, називаної то “Дружба народів”, то “Брати” – композиція двофігурна – то “Зустріч визволителя”, то ще якось подібно. Дещо мені про нього розповідав Григорій Смольський, дещо – Яків Чайка...”.

У своїй статті в газеті “Час” від 17-23 квітня 1997 року професор Української академії мистецтва Віра Кулеба-Баринова писала, що “...ще за козацької доби в Лохвиці було збудовано чимало церков. Мати Михайла Дмитренка деякий час харчувала старого петербурзького маляра, який працював в одному із лохвицьких соборів. Саме тоді шестирічний Михайлик запалився образом пречистої Діви Марії, побаченим у нотатнику старого художника. Один з його перших лохвицьких учителів малювання сказав якось: “Вам не треба йти ні до кого по науку. Ви маєте вже все своє...”. І все ж 16-річним юнаком він подався до Києва...”.

У своєму святочному слові на заходах у Детройті 28 лютого 1982 року з нагоди вшанування 50-ліття мистецької творчости Михайла Дмитренка д-р Петро Меґик, зокрема, наголошував, що “...його здорова духовість у вільній країні поселення скоро забула про цю невигоду, від котрої він врятувався, а в його творчості з ділянки релігійного й церковного мистецтва виявилося стільки знання, одуховлення, що не можна надивуватися. Постали прекрасні, виповнені глибокою релігійною красотою твори, що з цього нам всім треба радіти. Вся творчість Михайла Дмитренка виходить із глибокої віри в українську культуру, його творчість вже давно стала вартісною гордістю непроминаючої мистецької культури нашого народу...” (“Визвольний Шлях”, Кн. 6 (423), червень, 1983, вид-во “УВС”, Лондон, с. 757-758).

У своїй розлогій статті від 2017 року “Мій шлях до пізнання, усвідомлення та пошанування праведних й щирих висот, життєвого та творчого шляху великого майстра й патріота Михайла Дмитренка” я, зокрема, зазначав, що “...Його композиційні твори прикрашають Церкву з 12 століття Св. Благовіщення у Городку, в Торонто він розмалював православний собор Св. Володимира, також виготовив план роботи церкви Св. Колюмба (ірландський монах з 6 століття) в Янґстовні (штат Оґайо). Прикметно, що якраз розголос про цю роботу художника в Янґстовні й став початком його участі в оформленні українських й інших церков в Америці, як от – Непорочного Зачаття в Гемтремку, Св. Константина – в Міннеаполісі, Св. Євгенія – в Бедфорді, Св. Михаїла – в Чикаґо, Св. Юра – в Нью Йорку, Неустаючої Помочі – в Лівонії, Св. Антонія з Падуа – в Савт Бенді, в Люрді зберігаються три його образи, в Римі ж – образ княгині Ольги”.

“Ми, мистці, повинні бути в курсі всіх досягнень мистецького світу, а водночас живитися соками нашої землі, тобто власними очима і нашим українським серцем відчувати дійсність. Не вирішувати мистецьких проблем, щоб їх не робити нашими, а вирішувати наші мистецькі проблеми так, щоб вони стали світовими. Оце наше завдання!” – наголошував наш видатний земляк Михайло Дмитренко.

Спочив Майстер 8 березня 1997 року в американському Детройті, а згодом був похований на українському православному цвинтарі у Савт Бавнд Бруці у Нью-Джерзі (ЗСА).

З півтора десятка років тому я встановив при центральній вулиці у Лохвиці інформаційну меморіальну таблицю (дошку) про Михайла Дмитренка, а 2018 рік за моїм же поданням у нашій області було оголошено “Роком Михайла Дмитренка”.

Горить свіча і пам’яті сльоза

6 грудня 2023 року в Чернівцях, на 83-му році життя відійшла в засвіти людина прекрасної душі, щирості й мудрості, наставник, вірний друг обласної книгозбірні імені Михайла Івасюка Василь Васильович Васкан.

В. В. Васкан – український педагог, літератор, громадський і культурний діяч, член Національних спілок журналістів і письменників України, заслужений працівник культури України (2006). Лавреат літературно-мистецьких премій імені Івана Бажанського, Сидора Воробкевича, Степана Сабадаша, Юрія Федьковича.

Світла та вічна пам’ять нашому вірному другові, професіоналу своєї справи, надійному товаришу, доброзичливій та високопорядній людині.

Пам’ять про Василя Васильовича завжди житиме в серцях працівників бібліотеки.

Висловлюємо щирі співчуття і розділяємо біль втрати з рідними та близькими покійного.

Колектив ЧОУНБ імені Михайла Івасюка

“Вона тримає нас в українстві, зміцнює нашу духовність, формує націю”.

На поклик народної пісні

Яскравою культурною подією року, що минає, стало X Свято народного хорового мистецтва “Дарничанка” скликає друзів”, що відбулося в Києві, в Центрі художньої творчості “Печерськ”.

Галина ДАЦЮК,
журналістка

Це пісенне дійство вкотре підтвердило красу і силу української пісні, яка допомагає нам зберігати свою ідентичність, піднятися на повен зріст. Водночас свято продемонструвало одержимість творчих людей, які за всіх часів і умов самовіддано плекають народний хоровий спів на найвищому рівні.

За всю історію Свята “Дарничанка” скликала народні хорові колективи з Київської, Закарпатської, Миколаївської, Кіровоградської, Полтавської, Рівненської, Черкаської, Сумської областей, міста Києва, столиці Білорусі – Мінська. Гостем IX Свята у 2019 році був Український народний хор “Коріння” з канадського міста Калгарі. Як поетично сказав тоді художній керівник “Дарничанки” **Петро Андрійчук**: “Коріння хору проростає з України, скроплюється заокеанською водичкою, освітлюється канадськими промінцями, дихає калгарським гірським повітрям”.

Перефразуючи ці слова, можна сказати, що й “Дарничанка” заряджає нас повітрям волі, сонцем любові і цілющою водою сили! Цей хор вливає в наші груди енергію радості, прищеплює смак до народної пісні, додає нам впевненості і віри, повертає і зміцнює пам’ять про нашу ідентичність.

Останні три роки Свято не проводилося, і от відродилося – попри Велику війну і повітряні тривоги. Натхненник і засновник Фестивалю – заслужений працівник культури України, голова Національної музичної спілки України, лавреат премії імені Івана Огієнка, професор, просвітянин Петро Олександрович Андрійчук.

Хоча Свято народного хорового мистецтва “Дарничанка” скликає друзів” стало уже традиційним, але щоразу – це неповторна подія в культурному просторі України. Тому, попри особисті справи і бентеги воєнного часу, кожен, хто по-справжньому цінує рідну пісню і вважає себе друзями хору, з хвилюванням прийшов на зустріч з цим яскравим дійством, налаштовуючись на подію.

Цього разу гостинний і шляхетний Петро Олександрович запропонував розпочати концерт гостям – аматорському народному хору “Вінок Поділля” імені Віталія Іжевського з Іллінців, що на Вінниччині, прокоментувавши з гумором, що “вони старші від нас на три роки, 1959 року народження”. Хор “Вінок Поділля” має надзвичайно цікаву історію, пов’язану з іменем свого засновника, подвижника хорового мистецтва Віталія Іжевського, якого свого часу репресувала радянська влада і відправила до Сибіру. Але він не зламався, повернувся на Вінниччину і заснував народний хор.

Як сказав П. О. Андрійчук, представляючи “Вінок Поділля”, “хористи пам’ятають справи свого засновника і гідно їх продовжують. Уже пройшло шість конкурсів імені В. Іжевського. Спочатку це були українські конкурси, а тепер стали міжнародні, в яких беруть участь, окрім українських колективів, близько десяти хорів з-за кордону. Маленькому містечку Іллінці вдалося магнетично притягнути до себе хорові колективи і стати одним з визначальних хорових центрів. Цей колектив був учасником “Сонячних кларнетів”, фестивалів і конкурсів у Польщі, на конкурсі Порфирія Демуцького здобув звання лавреата, брав участь у фестивалі хорового мистецтва імені Анатолія Авдієвського “Пісні над Дніпром” в Києві, перемагав на конкурсі імені Івана Сльоти “А льон цвіте” в Житомирі. Сьогодні ми знайомимося з талановитим керівником хору Геннадієм Сергеєвим, який очолює колектив з 2022 р. – на нього у хорі величезна надія. У колективі є і ті, хто творив його високу славу, і юнь та молодь, які підхопили естафету. Виростають майбутні віночки Поділля. Є в цьому хорі ще одна дивовижна людина – Микола Федорович Романов, чию роль важко переоцінити – режисер, драматург, актор, поет, співак, завдяки якому славетний носій народних традицій і народних пісень “Вінок Поділля” виграє особливою барвою. Саме завдяки йому цей славний творчий колектив, незважаючи ні на що, зберігся, розвивається, має у своєму складі інструментальну групу, долучаються й танцівники”.

Коли виступ “Вінка з Поділля” підхопив заслужений народний хор України “Дарничанка”, глядацька зала щиро зааплодувала. Зазвучали рідні, “знайомі до болю” пісні, проте російсько-українська війна додала особливої пронизливості. І що б не слухалося, крапелини болю озивалися в серці – і коли виконували “Молитву останнього кошового Запорізької Січі Петра Калнишевського” (муз. і сл. М. Шапошника, соліст Микола Ватажко), і “Думу про землю” (муз. В. Верменича, сл. М. Сома в опрацюванні П. Андрійчука, солістка Світлана Кузнєцова), і коли до чоловічої групи на хвильку долучився у військовій формі соліст Павло Стаднік – він зараз служить у ЗСУ і прийшов на свято в коротку відпустку.

Таких моментів було чимало: і коли на пісенно-танцювальне дійство вінничан “Весілля” вийшов чоловік у військовій формі, і коли вклонялися Юрію Мединському, батька якого, Максима, вбили фашисти, а внука Максима – рашисти. Тому вшанували хвилиною мовчання полеглих воїнів, що віддали життя за волю України, захищаючи від російського окупанта. Такі маркери сьогодення. І навіть у пісню “Хай живе вільна Україна” (музика і слова Миколи Шапошника) вплелися зарубини війни: “Хай живе, хай живе Буча і Гостомель, хай живуть, хай живуть Суми і Ірпінь, хай цвіте, хай цвіте мужня Бородянка, нехай згинуть воріженьки навіки-віків”.

І все-таки – це було свято духу, і зала була налаштована на заряд нашої сили. За деякі пісні, які “Дарничанка” представляла у вигляді пісенно-танцювальних композицій, зала щедро обдаровувала улюблений колектив оваціями і вигуками “Молодці!” та “Браво!”

Тож укотре переконуєшся, що в народній пісні закарбовані найголовніші сенси нашого буття. Що вона тримає нас в українстві, зміцнює нашу духовність, формує націю. Вона – наш інформаційний простір. У часи нашої звитяги – це наша мова, віра і наше військо. Тому не просто словами, а заповітами стають рядки з пісень, про землю, яка і легка, бо в ній лежать герої, і страшна, коли горить пшениця, і рясна, як поле колоситься, і одна – нам іншої не треба! І за оборону рідної землі наші воїни готові віддати

життя. У цей день вони тримали українське небо, щоб звучала без тривог українська пісня.

Приємною складовою Свята стала церемонія нагородження його учасників та учасниць почесними грамотами, подяками, дипломами. Від ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка нагороди вручив очільник Київського відділення Кирило Стеценко, від Товариства зв’язків з українцями за межами України (Товариства “Україна-Світ”) – солістка Київського академічного ансамблю української музики “Дніпро” Олена Кулик та заступник голови Секретаріату Володимир Гонський.

Свято закінчилося обіймами, вдячністю, спільною радістю, відгомін якої надовго зігріватиме наші серця. Того вечора “Дарничанка” і “Вінок Поділля” об’єднали під київським небом багатющу пісенну спадщину українського народу, зібравши на поклик бездоганне виконання, духовне піднесення і єднання – не забути! Дякуємо ЗСУ, завдяки яким співали сьогодні Київ, Іллінці та Україна і розкошувала наша душа.

Фестиваль відбувся за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України, Національної всеукраїнської музичної спілки, Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Всеукраїнського хорового товариства імені Миколи Леонтовича, Товариства “Україна-Світ”, Київського міського центру народної творчості та культурологічних досліджень, Міжнародного доброчинного фонду “Українська хата”.

P. S. Вперше засновник Свята народного хорового мистецтва “Дарничанка” скликає друзів” Петро Олександрович Андрійчук скликав друзів у статусі голови Національної всеукраїнської музичної спілки України. “Слово Просвіти” щиро (і ще раз) вітає Петра Олександровича з високою громадською посадою і бажає нових творчих звершень.

Г. Д.: – І оскільки тижневик виходить у передріздвяно-новорічні дні, то дозвольте запитати, чим особливий був для вас рік, що минає? І чого очікуєте від прийдешнього?

П. А.: – Кожен день року, що минає, був днем подяки ЗСУ за неймовірні подвиги. Завдяки їм цей рік приніс чимало несподіванок – мене обрано головою славетної Національної всеукраїнської музичної спілки, призначено керівником студентської капели бандуристів КНУКіМ. Ці події змінили моє життя, ущільнили графік – якщо раніше я жив за хвилинною стрілкою, то тепер за секундною.

2023-й залишиться для мене як період невимовного щастя від очікуваної живої творчості, роботи, діяльності зі студентами Київського національного університету культури і мистецтв, де викладаю уже 34 роки, творчими колективами – “Дарничанкою”, “Княжою вольницею”, а тепер і студентською капелою бандуристів, концертами (їх було коло пів сотні, переважно благодійні), екологічною толокою на Закарпатті, поновленням контактів з колективами України, відновленням конкурсів в очному режимі, перегляду творчих колективів...

Від року прийдешнього чекаю, як і всі українці, миру. А ще – злагоди в суспільстві, процвітання України, розвою національної культури і мистецтва...

“Хазяйське колесо”: кого розчавить, а кого нагору вивезе

Днями в Київському академічному драматичному театрі на Подолі відбулась прем’єра вистави “Хазяїн” за однойменною п’єсою І. Карпенка-Карого. Режисер Іван Уривський переосмислив відомий класичний твір, створивши сучасну історію, дія якої відбувається нині.

Ангеліна ВЕЛИКА

У виставі є персонажі, зовсім відсутні у драматурга, деякі об’єднані в один, тому їхні прізвища змінені. Жінки грають чоловічі ролі, а сама п’єса зазнала істотних скорочень. Архаїчна і метафорична мова, якою розмовляють герої, нагадує нам, що це класичний твір. Сцени, де тексти звучать винятково в побутовій площині, читаються доволі однозначно і дещо штучно, а разом із міксом авторських режисерських вставок, суржику, зросійщених жартів і зовсім перетворюються на ф’южн, здавалось би, непоєднуваних речей. Проте багатозначності й багатоплановості дійству додають ті сцени, де актори підсилюють оригінальні тексти Карпенка-Карого образними, метафоричними підтекстами, перетворюючи їх на крилаті вислови або філософські цитати, тим самим органічно прокладаючи місток між традиційним прочитанням твору і новими, запропонованими режисером обставинами.

На мою думку, задум Івана Уривського цілком виправдовує перенесення цієї історії в наш час. Адже образ Пузиря є архетипом панства, міщанства та влади над простим людом. Режисер трансформує традиційного Хазяїна в сучасного бізнесмена у брендовому костюмі з краваткою, наголошуючи, що одвічна ментальна проблема українців є на сьогодні гострою і невирішеною. А сама система – владне колесо, як і сто років тому, працює за подібними цинічними сценаріями. Змінюються лише час, костюми, декорації...

Декорація – офіс з комп’ютерними столами, шкіряними кріслами, камерами для відеоспостережень, плазмовим монітором та мініатюрним полем для гольфу на авансцені. Тут хазяйнує успішний бізнесмен Терентій Гаврилович Пузир (В’ячеслав Довженко) зі своєю дружною командою: Феногеном (Роман Халаімов), Петром Петровичем (Михайло Кришталь), Маєю (Катерина Рубашкіна), Порфирієм (Михайло Кукуюк), Харитоном (Сергій Гринін). Герої вбрані у вишукані ділові костюми сірих невиразних тонів.

В основі піраміди цінностей “хазяїв” – долар із багатьма нулями. Підприємці живуть за принципом: мета виправдовує засоби, вони провертають вигідні фінансові афери, ремигаючи квашену капусту з промовистою назвою “Пузирьок”, доводять підлеглих до самогубства, вішаючи на бідолаг безпідставні злочини. А потім, відмиваючи руки, жертвують гроші на притулки для безпритульних тварин. Святкують перемоги з повіями в екстазі наркотичного дурману та одержують від влади ордени Ярослава Мудрого різних ступенів, навіть не замислюючись, хто такий Котляревський та інші великі українці.

У виставі немає жодного позитивного героя, навіть донька Соня (Марія Деменко) ззамолоду увібрала від батька чимало поганих манер. Як і личить молодій емансипованій дівчині, вона демонстративно намотує кола по сцені, випускаючи клуби диму з електронної сигари, та відчайдушно віддається коханому на першому ж побаченні. Її обранець – простий робітник Петро (Кирило Карпук), що посмів обуритись через черствий хліб, яким Хазяїн нагодував свій народ. Та згодом, потрапивши в обійми рішучої бізнес-вумен Соні, хлопець перетворюється з хороброго бунтаря на такого ж зажерливого й цинічного Пузиря.

У фіналі вистави Хазяїн не помирає, а інсценує власну смерть, тікаючи за кордон від суду та тюрми. А в наступній сцені вже в образі нардепа чи президента немов перероджується, реінкарнується і йде в глядацьку залу, щоб у новій брехливій масці “служити” своїм незмінним виборцям.

Уся ця історія справді дуже схожа на наше сьогодення, де подібні олігархи, себто злодії, вбивці та хапуги розкрадають і нищать народ, брешуть людям в очі, а позаочі купують і продають совість та чесноти задля того, щоб “хазяйське колесо” – колесо владної системи – ніколи не зупинялось, щоб крутилось і живилось кістками і кров’ю рабів, а панам відкривало все нові й нові діамантові горизонти.

Виходу з цього замкненого кола нема. Та хто знає, може, знайдуться ті, які зуміють покласти край цій недосконалій жорстокій системі. Ті, хто зможе створити або перезаснувати нову систему, нове колесо, нову українську державу. Хто будуть ці люди чи напівбоги? І чи знайдуться такі? Скільки в них має бути світла й душевної чистоти, щоб не опуститись на рівень попередників? На яких частотах і світоглядних засадах творитиметься нове українське суспільство, нова українська нація? Поки що ці запитання без відповідей.

Фото зі сторінки театру у Фб

Для майбутнього Музею цеглярства й кахлярства

Світлана ПРУГЛО,
завідувачка інформаційної служби Національного музею гончарства
Фото **Олега КОВАЛЕНКА**

Цінне надбання (31 унікальна таврована цеглина) для майбутнього Музею цеглярства й кахлярства, який планують відкрити в Опішному як черговий підрозділ Національного музею гончарства, передав колекціонер із Києва **Дмитро Музичук**.

“Років чотири-п’ять тому був у музеї в Опішному. Мені сподобалися настрій і ентузіазм людей, які тут працюють. Є бажання й можливість допомогти музею поповнити колекцію різними унікальними екземплярами. Я сам родом із Полтавщини, тому будемо разом робити наш край кращим. Це туризм, який розвиватиме і Опішне, і Полтавщину загалом”, – розповідає колекціонер.

Цегла представляє Київщину.

“Цегла Київщини різниться від іншої своєю особливістю – жовтим кольором. Це залежить від кольору глини. Уся цегла таврована. Є кілька різновидів таврувань: повністю написане прізвище й ім’я або одна велика літера (перша літера прізвища), іноді залишали ініціали й рік випуску”, – характеризує нову колекцію науковий співробітник Національного музею гончарства, який досліджує кахлярство Богдан Пошивайло.

Збирати цікаві речі Дмитро Музичук почав ще в дитинстві.

“З дитинства мав інтерес до антикваріату, і це був поштовх займатися цією справою далі. Років сім-десять тому до рук потрапила цеглина. І вона вказала напрямок, з чого мені починати. Я зрозумів, що це буде цегла. Так розпочався мій шлях у колекціонуванні. Я люблю мистецтво, і цегла для мене – це теж мистецтво. Адже ми можемо побачити мистецтво підприємців того чи іншого століття, які ставили своє тавро”, – продовжує розповідь Дмитро.

Загальна колекція цегли Дмитра налічує майже 500 екземплярів. Це переважно цегла зі старих будівель, які списувалися й зносилися у різних містах України.

“Це будівлі, які побудовані до революції. Зараз ми бачимо, що їх активно зносять, не бережуть нашу культурну спадщину. Шкода. Все, що від цього залишається, ось ця цегла. Завдяки їй та тавруванням ми можемо бачити, що в той чи інший час велася підприємницька діяльність. Люди активно цим займалися на фабриках або на власному подвір’ї. Майже в кожному місті України є така цегла”, – продовжує колекціонер.

Дмитро нечасто бере участь у розборі завалів будівель, лише коли випадає така можливість. Переважно обмінюється цеглинами з колегами-колекціонерами. Рідше – купує.

“Колекціонування цегли – це специфічний напрямок, де всі один одного знають. Тому в більшості випадків ми не перепродуємо, а обмінюємося”, – роз’яснює специфіку колекціонування Дмитро.

Завдяки таким свідомим українцям, як Дмитро Музичук, наша національна, духовна скарбниця буде збережена для наступних поколінь. Адже щире бажання захистити кордони й втримати культуру зміцнюється в серцях українців.

Слава Україні! Слава нашим захисникам!

Михайло КОВТУН: “Дуже люблю людей”

“Ну, що вам сказати? Моліться, свяченою водою вмивайтеся!”

Лікарка, у якої я перебувала на диспансерному обліку, зітхнула, дістала зі смітничка папірчик з останніми показниками мого внутрішньоочного тиску і з неохотою простягла мені. І я пішла тренуватися жити наосліп…

Власне, тренувалась я вже кілька місяців. Розіклала всі необхідні на щодень речі, записала й завчила їхню “дислокацію”. Стала ходити із заплющеними очима – спочатку оселею, потім і на вулиці (останнє виявилося вельми непростим). І молилася. Просила Бога дати мені Лікаря.

Якось натрапила в інтернеті на світлину. Вразив не підпис: “Професор, доктор медичних наук, провідний офтальмохірург…” Вразила усмішка – так усміхається справді добра людина. А ще – очі, які ніби промовляли: “Я вірю в тебе, спробуй і ти мені повірити”.

Про Михайла Ковтуна вперше я почула у 2021-му. Тоді ще мої очі бачили. Зателефонувала йому, домовилися, що приїду на консультацію – у Харків, до відомої лікарні Гіршмана. Потім були ковід, який забрав моїх маму і чоловіка, і намагання вижити всередині горя. А потім горе стало всеосяжним: московські людожери прийшли вбивати мою країну…

І все-таки Господь дав мені Лікаря. До того ж від червня цього року він практикує і в Києві, у клініці “Ukrainian Vision Center”.

Відновити зір при глаукомі неможливо. Але врятувати те, що лишилося, – реально. Мені врятували. А ще – врятували мою віру в людяність і професійність.

О. Б.: – **Михайле Івановичу, скажіть щось про себе отак враз, не замислюючись.**

М. К.: – Я дуже люблю людей. Особливо чесних і добрих. Інших мені просто шкода...

О. Б.: – Як ризикнули відкрити нову клініку – під час війни?

М. К.: – Колеги “спровокували” – Вартуі, Антон (лікарі клініки Вартуі Сардарян і Антон Ключко. – ***О. Б.***). Бачив, як вони до цього ставляться, прагнуть розвиватися, допомагати людям, і вирішив, що треба. Якщо чесно, не замислювався над тим, що війна. Я вірю, що Україна буде.

О. Б.: – Вас називають “ювеліром”. Кажуть: “Ковтуна сам Боженька поцілував”. Що найголовніше для вас як хірурга?

М. К.: – Досвід відіграє велику роль. Щоб його мати, треба багато оперувати: було й 60 операцій на день, а в середньому – 30. Уміння вчитися. Здатність братися за найскладніші випадки. Часом доводилося чути від загалом непоганих хірургів: “Я це не хочу робити, у мене це не виходить”. От, скажімо, глаукому щоразу оперуєш, як уперше, це справді ювелірна робота. Чи катаракта будь-яка – підвивих, перезріла... Берешся – і дуже добре виходить, навіть десь пишаєшся собою *(посміхається)*.

О. Б.: – Я знаю, що після операції у вас не відмовляються від пацієнта, мовляв, тепер ідіть, спостерігайтесь у дільничного окуліста...

М. К.: – Ваша правда, є таке, що після операції пацієнт комусь вже не цікавий, лише заробляння. Ми ніколи так не кажемо і не робимо. У нас, наприклад, пацієнта ведуть двоє хірургів, досвідчений і молодий, який хворих виходжує, пильнує, щоб не було ускладнень. Чудовий тандем. І ми пацієнтові говоримо: “Ми завжди з вами, можна завжди прийти, ми оглянемо, допоможемо”.

О. Б.: – Традиційне: кілька рядків з біографії.

М. К.: – Народився і ріс у Кролевці на Сумщині. Може, чули про кролевецькі рушники – то ж на них ставали молодята, беручи шлюб.

Батьки – лікарі. Тато – стоматолог, мама – бактеріолог, вона під час епідемій просто-таки жила в лабораторії. Власне, мама й вирішила мою долю. У старших класах хотів бути археологом. А щойно закінчив школу, мама видала квиток на автобус і сказала, що я їду до Харкова, вступати до медінституту. Отримав диплом і можливість обирати фах, обрав офтальмохірургію, дістав розподіл. У 2004 році став головним лікарем у лікарні Гіршмана.

До речі, офтальмологічна лікарня імені Леонарда Гіршмана в Харкові, яку я очолюю (мабуть, правильніше сказати – очолював), була побудована 115 років тому, на гроші містян. Для того, щоб повернути професора Гіршмана, видатного офтальмолога, з-за кордону до Харкова, був навіть створений спеціальний комітет, зібрані великі кошти, на які засновано лікарню і зведено будівлю. Люди з усіх усюд їхали до лікарні, щоб врятувати зір. І сто років тому їхали, і зараз їдуть...

З 2005-го оперую також у харківському Медичному центрі “Офтальміка”. Взагалі оперуватиму, скільки зможу. Надто багато людей покладають на мене свої надії. Чекають у Києві, Харкові, Сумах, Миргороді, Конотопі... У Донецькій області за два дні ми оперували до шістдесяти людей. Багато пацієнтів вважають, що так працюють усі хірурги. Насправді це, скажімо, не зовсім так. До того ж дуже велике значення має команда. Важливо і як працює хірург, і з ким він працює. Моя операційна бригада зі мною вже 20 років. Ми як одне ціле – знаю їхні родини, допомагаю, чим можу. От сьогодні п’ятниця, ми зараз із вами в Києві говоримо, а вони їдуть із Харкова, завтра раненько будуть тут. Усе в операційному блоку підготують, вимиють, бо ж має бути цілковита стерильність *(переглядає перелік операцій на суботу: сітківка, скловидне тіло, глаукома – складні втручання)*.

О. Б.: – За чим шкодуєте?

М. К.: – Якщо йдеться про особисте – майже ні за чим. “Я обрав би життя, яке прожив”, – так, здається, колись сказав Чорновіл.

О. Б.: – Що найдорожче для вас?

М. К.: – Сім’я. Дружина померла п’ять років тому. Тяжко захворіла, намагалися врятувати. Не вдалося... Є донька, двоє онуків.

Мої пацієнти. Я щасливий, що спілкуюся з ними, тішуся, коли в них усе гаразд.

Моя країна. Найцінніше – я живу в Україні. Я дуже люблю її. Мені страшенно боляче, що у нас війна, гинуть наші хлопці, дівчата. Але я переконаний у перемозі. І в тому, що кожен має для цього робити все, що може. І що не може – теж...

Я знаю, що на самого Михайла Івановича чекає складна операція. І прошу в Бога благословення для лікаря, який оперуватиме його. Прошу так само ревно, як багато людей моляться за хірурга Ковтуна в надії завдяки йому бачити світ.

Спілкувалася **Олена БОНДАРЕНКО**

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ "ПРИВАТБАНК" (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA263052990000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

23050
4 820095 780016